

APPELDIJK 1, Mariënwaerdt, De Hoge Sluis

Bouwhistorische verkenning met waardestelling

Utrecht, December 2023

Bureau Vlaardingerbroek, Utrecht

INHOUD

Woord vooraf	3
Beschrijving van de gebouwen	4
Bouwtekeningen	16
Kadastraal onderzoek	29
Kaart onderzoek	37
Overzicht van de bouwfases	44
Monumentwaarde van de gebouwen	46
Fotodocumentatie	52
Bronnen	90

WOORD VOORAF

■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■ representant van het eeuwenoude goed Mariënwaerd in Beesd, heeft Bureau Vlaardingerbroek opdracht gegeven voor een bouwhistorische verkenning van het pand Appeldijk 1, De Hoge Sluis. Deze opdracht is verleend in het kader van een herbestemming die voor deze boerderij voorzien is. Het pand is een rijksmonument en maakt deel uit van het eveneens rijksmonumentale landgoed Mariënwaerd. De geschiedenis van dit goed gaat terug tot de 12e eeuw, toen ongeveer op de locatie van het huidige Huis een Norbertijner abdij werd gesticht. Deze bestond tot 1567.

De geschiedenis van de huidige buitenplaats met de doorgaande bewoning startte met de koop van het goed door A.O.R.F. Graaf van Bylandt in 1734, de voorvader van de familie ■■■■■■■■■■.

Het pand Appeldijk 1, Mariënwaerd is bezocht en fotografisch gedocumenteerd op 2 oktober 2023. Deze opname is uitgevoerd door ■■■■■■■■■■. In de weken erna is het regionaal archief in Tiel bezocht om de bouwtekeningen te lichten. Dat leverde minder op dan men zou verwachten, maar samen met het kadastraal onderzoek en het onderzoek ter plaatse, is toch een goed beeld gekregen van de bouwgeschiedenis. Mogelijk dat aanvullende onderzoek in de archieven van Mariënwaerd op termijn nog nadere dateringen kan geven. Deze zijn in het kader van dit onderzoek echter niet van doorslaggevend belang en in het kader van een bouwhistorische verkenning met waardestelling ook niet noodzakelijk.

Ik spreek graag de hoop uit dat deze bouwhistorische inventarisatie bruikbaar mag zijn bij de beoordeling van de plannen voor het pand Appeldijk 1 te Mariënwaerd.

Utrecht, 14 december 2023

Bureau Vlaardingerbroek, Utrecht

BESCHRIJVING VAN DE GEBOUWEN (RCE)

MONUMENTGEGEVENS

Monumentnummer:	530037
Complexnummer:	513559 - Mariënwaerd
Inschrijving register:	17 juli 2006
Kadaster deel/nr:	82901/82
Internationaal kenteken:	Nee
Kadastrale aanduiding:	Beesd C 557

OMSCHRIJVING

Omschrijving onderdeel 28: BOERDERIJ 'DE HOGE SLUIS'.

In een bocht van de Appeldijk aan de Linge ligt een 18de-eeuwse bakstenen boerderij van het hallehuistype met dwars geplaatst woonhuis (krukhuis), die al in de 15de-eeuwse pachtboeken van Mariënwaerd genoemd wordt. Oorspronkelijk lag het goed aan een aftakking van de Linge, die met een zijtak het klooster omsloot en waarvan thans een sloot gelegen voor het voorhuis (west) resteert. Het op rechthoekige grondslag opgetrokken woonhuis met gedeeltelijk gepleisterde plint bestaat uit één bouwlaag en een kapverdieping onder een met rode pannen gedekt zadeldak tussen topgevels met een gemetselde schoorsteen op de nok. De naar de weg gekeerde drieassige voorgevel (zuid) heeft links een toegangsdeur met zesruits bovenlicht, rechts daarvan twee negenruits vensters en in de top met vlechtingen- een twintigruits venster; in de oostgevel meerruits vensters. De vensters hebben hardstenen lekdorpels.

De op rechthoekige grondslag opgetrokken stal is overkapt door een rieten wolfdak en heeft een uitgebouwd, onderkelderd verdiepingloos voorhuis onder een met rode pannen gedekt schilddak waarvan de nok lager ligt dan die van de stal. In het voorhuis en uitbouw bevinden zich vernieuwde meerruits vensters. De zuidelijke zijgevel heeft drie kleine stalvensters; de noordelijke zijgevel heeft een kelderdeur in het voorhuis en het achterhuis (stal) een deels opgetild dak rustend op een nieuwere gevel waarin twee loopdeuren met een vierruits zijlicht en twee vierkante vensterlichten zijn aangebracht. De symmetrisch ingedeelde achtergevel (oost) met vlechtingen heeft dubbele deeldeuren onder een tot een latei gedichte segmentboog geflankeerd door een rondboog stalvenster en loopdeur.

WAARDERING

De BOERDERIJ 'DE HOGE SLUIS' behorend tot de historische buitenplaats Mariënwaerd is van algemeen belang:

- wegens de ouderdom;
- als voorbeeld van een 18de-eeuws boerderij-ensemble;
- als onderdeel van een historisch gegroeid stedenbouwkundig en landschappelijk gebied;
- wegens de beeldbepalende ligging aan de Appeldijk;
- wegens de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats.¹

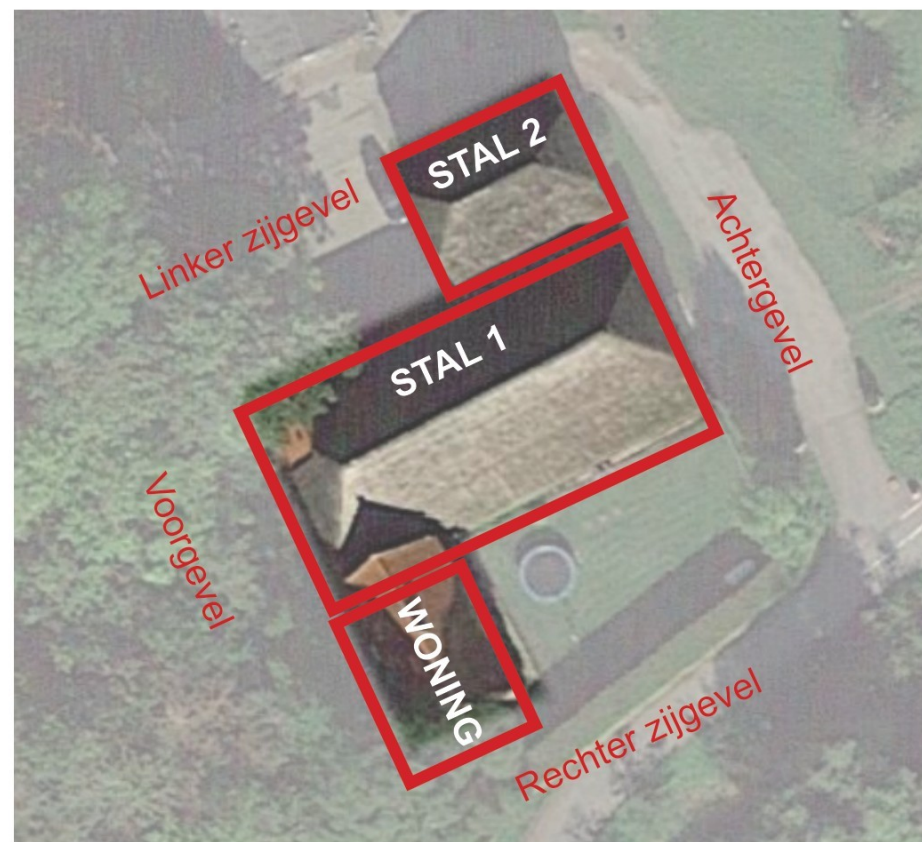
¹ 'Boerderij(M1), Marienwaerd Appeldijk 1, 4153 RV te Beesd | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed'. Geraadpleegd 27 oktober 2023. <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/530037>.

BESCHRIJVING VAN DE GEBOUWEN

Op het perceel bevinden zich een aantal gebouwen. Deze bouwkundige verkenning focust enkel op de bouwdelen die de krukhuisboerderij betreffen. Ten noorden van de boerderij bevinden zich nog een aantal andere gebouwen waaronder nieuwere koeienstallen en een recent vernieuwde hooimijt. Deze bouwonderdelen behoorden niet tot de vraagstelling, maar representeren evenmin cultuurhistorische waarden. Voor deze bouwonderdelen werden er geen bouwvergunningen gevonden. Om de beschrijving van de gebouwen te verduidelijken werden de bouwdelen benoemd als woning, stal 1 en Stal 2 (Afbeelding 1). De oriëntatie van het gebouw is ongeveer westzuidwest – oostnoord-oost. Voor de helderheid wordt gesproken van west-, zuid, oost- en noordgevels.

Een woord over de aanduiding van de gevels. Normaal gesproken wordt de gevel met de ingang als voorgevel aangeduid. In dit geval zou dat de zuidgevel van het woongedeelte de voorgevel zijn. Omdat dit bij de stallen een te onlogische aanduiding van de gevels zou geven, wordt afgeweken van de regel dat de ingang de benoeming bepaalt en wordt hier gekozen alle westgevels als voorgevel te benoemen, ook in het geval van het (oorspronkelijke) woongedeelte.

Afbeelding 1. Luchtfoto met aanduiding van de bouwdelen en de benoeming van de gevels.

EXTERIEUR GEVELS

Woning of woongedeelte

De entreegevel van het woongedeelte (rechter zijgevel; Afbeelding 11,60) is een bakstenen tuitgevel¹, die in één bouwfase tot stand is gekomen. Het linker schouderstuk aan het dak ontbreekt, maar verder is de gevel gaaf. Aan de gevelbeëindiging zijn er vlechtingen zichtbaar. De entree van de woning bevindt zich in het linker gedeelte van de gevel. Boven de deur is er een zesruits raam, naast de deur zijn er twee negenruits schuiframen. De verhouding van de ruiten klopt niet goed, hetgeen op een vrij recente vernieuwing wijst. Opmerkelijk is het gebruik van klezoren in de koppenlaag rechts naast de vensters. Boven gecentreerd in de gevel is een twintigruits raam met een fijnere roedeverdeling van recente datum. De gevel is deels bedekt met vegetatie.

De achtergevel vertoont een bakstenen gevel met drie raamopeningen. Het linker deel van de gevel is gesloten. De twee rechter ramen samengesteld uit achttiendelige schuiframen zijn van een latere fase of zijn aangepast. Hierop wijzen het vernieuwde metsel- en voegwerk boven de vensters en de haksporen aan de dagkanten. Bij de linker dagkant van het linker venster zijn kelzoren op de hoek zichtbaar. Aan de rechterzijde is de dagkant regelmatig tot ongeveer 2/3 hoogte. Daarboven zijn ook klezoren op de hoek en andere verstoringen zichtbaar. Iets dergelijks is te zien bij de linker dagkant van het meest rechter venster. De indruk ontstaat dat de oorspronkelijke venster smaller en lager waren dan thans het geval is. Het linker raam heeft een vertoont een fijnere, 20-ruits roedeverdeling. Dit raam zou een oorspronkelijk 18e-eeuws schuifraam kunnen zijn. Ook opmerkelijk voor dit raam is het ventilatie luikje. De gevel is gedeeltelijk bedekt door vegetatie waardoor de gevel niet in zijn geheel zichtbaar is, maar bij nadere beschouwing later in het jaar blijkt er geen sprake van bouwnaden of bouwsporen. Boven de twee rechterarmen zijn voegreparaties leesbaar.

De linker zijgevel steekt uit boven de bouwmassa van de stal (Afbeelding 12, 57). Ook deze heeft vlechtingen bij de geveltop. Hier zijn beide schouderstukken nog aanwezig. Er is ook een vierdelig venster in de gevel aangebracht.

De voorgevel (Afbeelding 12, 59 en 60) van de woning die aansluit op Stal 1 heeft een eenvoudige opzet: een vrij hoog gevelvlak gemetseld in kruisverband met daarboven een hoog zadeldak geklemd tussen twee tuitgevels. Gesloten van uitvoering en gedekt met rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Er is geen goot aanwezig. De gevel eronder heeft 3 grote raamopeningen die niet oorspronkelijk zijn; daarnaast zijn er slechts regelmatig verdeelde gesmede staafankers aanwezig. Dat de vensters later ingebroken zijn, blijkt uit de haksporen van de dagkanten, maar ook uit de detaillering van de ramen. Het betreft hier twintigdelige schuiframen. Aan de aansluiting met Stal 1 kan men een aantal bouwsporen waarnemen. Links van het meest linker raam is een afwijkend metselwerk zichtbaar dat uitgevoerd is in een donkerder steen; het doet vermoeden dat hier een deur is dichtgezet, maar op tekeningen uit 1983 is hier geen deur getekend.

1 Baksteenmetselwerk in handvormsteen, oorspronkelijke kalkvoeg, kruisverband, 215 x 105 x 45mm, 10L = 500mm.

Stal 1

De voorgevel (Afbeelding 11, 55-59) is één laag hoog, maar is door zijn hoge plaatsing vrij rijzig. De gevel is gemetseld in kruisverband² en lijkt in hoofdzaak uit één fase te dateren. De overgang naar het woongedeelte laat wel een bouwnaad zien (Afbeelding 56), maar hoger lijkt het metselwerk wel door te lopen, wat doet vermoeden dat het toch om één bouwfase gaat. De kapvormen verraden iets van de vorm van de achterliggende ruimten. Links bevinden zich rode verbeterde Hollandse dakpannen (onvolledig schilddak), rechts ervan een hoog oprijzend rietgedekt dakschild en bij de overgang naar het woongedeelte een smal plat deel. De gevelindeling is eenvoudig van aard: er zijn vier vensters van gelijke vorm aanwezig, die onregelmatig over de gevel zijn verdeeld. In de huidige vorm betreft het vensters met een vast zesruits raam en een te openen drieruits klepraam. De ramen zijn van elkaar gescheiden door een kalf. Deze ramen zijn gewijzigd; voor de renovatie (1981) waren hier vermoedelijk schuiframen geplaatst met uitzondering van het meest rechtse raam dat tien nieuw ingezaagd werd. In verband met deze wijziging werden bakstenen ofwel gezaagd (K02.001, K02.002, K02.003, K02.004, K02.007) of gehakt (K02.006). Beide technieken werden toegepast op verschillende ramen (Afbeelding 55). Vermoedelijk werden in dezelfde tijd (1982) ook de stenen aan de basis van de wand vernieuwd.

De rechter zijgevel (Afbeelding 48) is een bakstenen gevel met 3 houten ramen met houten luiken. De gevel is grotendeels bedekt door vegetatie waardoor de gevel niet in zijn geheel zichtbaar is, maar voor zover zichtbaar is er geen sprake van bouwfases in deze gevel.

De achtergevel (Afbeelding 44) van stal 1 vertoont een symmetrische opzet met centraal een poortopening en aan beide kanten een ijzeren raam met een afgeronde afwerking aan de bovenzijde. Aan elk uiteinde van de gevel is een houten deur aanwezig. De rechter deur is iets breder dan de linker deur. De ramen en poort zijn in een latere fase veranderd: de poort is verbreed en de twee vensters zijn iets naar buiten geschoven.

Deze verbouwing is vrij netjes uitgevoerd. Aan de linkerkant van de gevel kan men ook een opening waarnemen voor een kelder. Het metselwerk is uitgevoerd in kruisverband en heeft zijn oorspronkelijke snijvoeg bewaard. De maten van de bakstenen zijn 215 x 100 à 105 x 50 à 55, de tienlagenmaat is 630mm.

De dakrand van de stal vertoont hier ook vlechtingen. In de gevel zijn verder staafankers opgenomen; de meeste zijn recht maar onder de schuine zijden zijn de ankers met een afgebogen bovenzijde uitgevoerd.

De linker zijgevel gaat deels schuil achter Stal 2. Dat deel dat dan een soort oysendrop (druipgoot) grenst, laat verschillende bouwsporen zien. Een groot deel van deze gevel is opgetrokken uit 18e-eeuwse bakstenen³. Door de pleisterlaag is lastig te zien of het hier om oorspronkelijk werk of 'nieuw' werk opgetrokken uit oude bakstenen gaat. Vermoedelijk gaat het om dat laatste, aangezien de onderste lagen in 19e-eeuws werk zijn opgetrokken. Ook bij de overgang naar de rechter zijgevel zijn nieuwe bakstenen aangebracht. De overgang wordt gevormd door inkassingen over en weer. Het beter zichtbare deel van de linker zijgevel laat duidelijk twee verschillende bouwmassa's zien. Het rechter deel dat uitsteekt ten opzichte van de rest van de stal (krukhuis) is opgetrokken in rode handvormsteen (maten als bij de voorgevel). De enige verbijzondering van het metselwerk in kruisverband is een kelderlicht dat van een luik is voorzien. Behalve een aantal staafankers heeft het metselwerk niets opmerkelijks, ook geen bouwnaad.

Het dakschild is voorzien van rode verbeterde Hollandse dakpannen en heeft een dakkapel die een (midden) 20e-eeuwse vormgeving heeft. Een stolpstel (of draairaam) is verdwenen.

2 Metselwerk in rode handvormsteen, 215 x 105 x 45 à 50, tienlagenmaat (10L) = 515mm.

3 Metselwerk in rode handvormsteen, kruisverband, 220 x 105 x 42 à 45, 10L = 450mm.

Het deel links van het krukhuisdeel is herkenbaar als aankapping: de dakhelling is flauwer dan de dakhelling van de rest van Stal 1. Voorts is de aankapping voorzien van grijsgesmoorde Oudhollandse pannen, terwijl het merendeel van de overige daken rietgedekt is. Door de flauwere helling is er een iets hogere gevel ontstaan die ook doorgangen met (vrijwel) normale hoogte mogelijk maakt. Dit gevelvlak is samen met de achtergevel van het woongedeelte het enige dat van een (mast)goot is voorzien. Direct naast Stal 2 bevindt zich een geveldeel dat wat kleur betreft iets afwijkt van het overige deel. In dat muurdeel (1983) bevindt zich een opgeklampte deur met links ervan een dichtgezet raam (zijlicht). De raamindeling is van buiten en van binnen niet meer vast te stellen. Vermoedelijk betrof het een vierruits draaivenster. Iets rechts van de deur (8 koppen) bevindt zich de bouwnaad die netjes aangewerkt is. In het naastliggende werk bevinden zich twee kleine vensters. De linker is netjes in het verband opgenomen en voorzien van een halfsteens rollaag onder en boven het venster. Het rechter venster is later ingebroken (1983) en is voorzien van een bepleisterde waterslag. Daarnaast bevindt zich een kozijn met een opgeklampte deur en rechts daarvan een vierruits draaivenster. Onder het venster is een houten onderdorpel met waterslag aangebracht; erboven een halfsteens rollaag. Het meet opmerkelijke van deze entree pui tot de tweede woning (secundaire woning) is de gietijzeren onderdorpel met dito neuten. De onderdorpel is bij de stijl dieper, dan net ernaast: in het missen heeft deze slechts de halve diepte ten opzichte van bij de stijl. Een dergelijke onderdorpel – die ook in het Interieur nog eens is toegepast – is zeer zeldzaam.

De achtergevel (Afbeelding 12, 48-50) is klassiek van opzet: een dubbele poort in het midden met aan weerszijden gietijzeren rondboog ramen en aan de uiteinden vrij lage mestdeuren. Opmerkelijk genoeg is de rechter mestdeur net iets breder dan de linker mestdeur. De poort zoals men op plannen en geveltekeningen kan zien, is vervangen door een bredere poort. De wanden en daken zijn nu ook uitgelijnd met de rest van het bouwvolume en de nieuwe deur en ramen zijn gebaseerd op bestaande ramen en deuren (Afbeelding 4). De achtergevel van de woning vertoont geen wijzigingen (Afbeelding 12).

De twee volumes aan de achtergevel zijn met elkaar verbonden door een koude naad (Afbeelding 53). In diezelfde gevel, is de onderkant van de wand recent (1941 [ik kan de aantekening niet meer vinden waaraan we dat ontleedden, maar gezien de baksteen denk ik niet dat dat in 1941 maar eerder in 1983 is gedaan]) aangepast. De gevel verbreedt zich naar onder. Dit is niet leesbaar op de tekeningen, maar is wel zichtbaar op Afbeelding 53. Verder loopt het linker gedeelte van de wand door naast Stal 2. Daar kan men opmerken dat gedeeltes van de wand samengesteld zijn uit hergebruikte bakstenen, vermoedelijk van de 18de-eeuwse boerderij.

Stal 2

De Stal 2 heeft vrijwel geheel haar oorspronkelijke vormgeving behouden, ondanks enige latere wijzigingen. De hoofopzet van een éénlaags volume met afgewolfd zadeldak is in ieder geval oorspronkelijk. De breedte van de stal iets kleiner dan van Stal 1 en de diepte is slechts de helft. De gevels zijn opgetrokken uit machinale steen in kruisverband met de volgende maten 215 x 105 x 52mm, 10L = 620mm. Met uitzondering van de voorgevel (westgevel) zijn alle gevels gesloten van opzet. De vermoedelijk oorspronkelijke snijvoeg is vervangen door een platvolle cementvoeg.

De Voorgevel (Afbeelding 50,54) heeft een eenvoudige vorm van een door het bovenliggende rietgedekte wolfseind afgeplatte puntgevel. Onder de overstekende rietdekking bezit de gevel vlechtingen en onder het wolfseind een halfsteens stroomlaag, die doet vermoeden dat de gevel later versteend is. Er zijn twee typen staafankers aanwezig: rechte en geknikte, deze laatste onder de schuine overstekken. Deze wijken overigens af van de meer afgeronde ankers van Stal 1.

In het midden bevindt zich een dubbele poort (deuren verdwenen) die met een steens rollaag wordt beëindigd. Boven en naast deze poort is afwijkend metselwerk te zien, dat samenhangt met de aanpassing van de poort (of misschien alleen met het vervangen van de latei) en het dichtzetten van een oorspronkelijk hooiluik. Rechts van de poort bevindt zich een deurkozijn met opgeklampte deur. Boven deze is een halfsteens rollaag aangebracht. Het linker deel van de gevel was bij de opname geheel begroeid, maar achter deze begroeiing was een gelijkende opgeklampte deur zichtbaar. Ook lijkt er aan die zijde nog een ijzeren raam te zijn geweest dat dichtgezet is.

De rechter zijgevel van Stal 2 bevindt zich vlak naast de achtergevel van Stal 1. Dit is een bakstenen wand gemetseld in kruisverband met weinig opmerkelijks: er is slechts een raamopening aan de linkerkant die uitgeeft op de druipgoot.

De achtergevel (Afbeelding 45) vertoont een gelijkaardige vormgeving als Stal 1. De hoofdvorm – afgewolfd puntgevel, vlechtingen, ankers – is gelijk aan de voorgevel, maar de gevelindeling wijkt af. Er is een opgeklampte deur aan de rechterzijde en er zijn drie dichtgezette vensters links van de deur. De vensters – zo is aan de binnenzijde te zien – zijn uitgevoerd in gietijzer en ze zijn meer dan dubbel zo hoog als de vensters in de linker zijgevel. Tussen de twee linker vensters bevindt zich een vlak met afwijkend metselwerk. Hier is een – vermoedelijk niet oorspronkelijke – opening later weer dichtgezet. Centraal onder het dak kan men een stroomlaag zien, mogelijk het gevolg van een latere verstening.

De linker zijgevel heeft een eenvoudige rechthoekige hoofdvorm waarboven zich het afgewolfd, rietgedekte zadeldak bevindt. Naast twee typen staafankers – lange onder het dak en kortere en bredere tussen de twee vensters rechts – zijn er slechts drie gietijzeren raampjes aanwezig. De bovenzijde is voorzien van een halfsteens segmentboog, de waterslagen zijn uitgevoerd in gepleisterd baksteen. (Afbeelding 49).

KELDER

Woning

De woning had oorspronkelijk twee kelders volgens de plannen. Slechts een daarvan is nog steeds toegankelijk (Afbeelding 2, 36-39). Deze kelder op rechthoekige grondslag is toegankelijk vanuit de hal-keuken van de tweede woning. Ze heeft een rechthoekige grondslag en wordt overkluisd door een gemetseld gewelf met de vorm van een korfboog. De vloer is afgewerkt met rode estrikken (215x215mm) in halfsteens verband gelegd. Het gewelf vertoont een grote verscheidenheid aan kalkverflagen in diverse tinten wit en blauw; de meest opmerkelijke zijn de kobaltblauwe verflagen.

De tweede kelder zou toegankelijk zijn via een luik in de vloer naast de trap in de woning (Ruimte 0.4). Maar daar zijn geen sporen meer zichtbaar van (Afbeelding 90).

BEGANE GROND

Woning

Opzet

Het (oorspronkelijke) woongedeelte heeft een vrij eenvoudige opzet. Het heeft een rechthoekig grondplan en heeft een gang die van de entreegevel (zuidgevel) loopt naar de woonkamer-keuken (ruimte 0.5). Oorspronkelijk – in ieder geval vóór 1983 - liep de gang door tot Stal 1. Naast de ingang bevindt zich een tweetal kleine kamers, daarna volgt een tussen-kamer met de trap naar de zolder. De grootste ruimte is de reeds genoemde woonkamer-keuken aan de noordzijde van het woongedeelte. Op de verdieping wordt de ruimte door de schoorsteen in twee gelijk helften gedeeld. De noordzijde is een zolder, aan de zuidzijde is een kamer van de traphal afgesloten.

Entreehal/gang

De entreehal/gang is één lange ruimte met de entreedeur die toegang geeft tot de slaapkamers en de woonkamer-keuken. Het plafond van de entreehal is voorzien van een geschilderde houten balklaag in het zicht. De vrij smalle plafonddelen zijn van vrij recente datum, net als de vuren vloerdelen. De wanden zijn sober en gestuct van uitvoering, terwijl het onderste deel van een moderne lambrisering is voorzien. De enige andere elementen (naast de balklaag) die aan de bouwtijd herinneren zijn de opgeklampte deuren, waarvan het vlakke deel aan de zijde van de kamers is geplaatst. Aardig is het authentieke beslag: lichters, gehengen en duimen zijn gesmeed van uitvoering. Ook de voordeur kan uit de bouwtijd dateren.

Slaapkamer 0.2 & 0.3

De hal verleent toegang tot een kamertje aan de zuidgevel, slaapkamer Ruimte 0.02. Via deze ruimte wordt een tweede (slaap)kamer bereikt met ongeveer dezelfde maat. Overigens is de scheidingswand tussen beide kamers van recente datum. Beide ruimten zijn zeer sober van uitvoering: gestucte en behangen wanden, een geschilderd plafond en houten vloeren met daarop laminaat met houtprint.

De volgende smalle ruimte (Ruimte 0.04; Afbeelding 89) met dezelfde sobere afwerking herbergt ook de trap naar de eerste verdieping. De trap heeft een sobere detaillering en zal uit de tweede helft van de 20e eeuw dateren. Vermoedelijk zal oorspronkelijk ongeveer op deze locatie ook wel een trap geweest zijn, maar deze zal steiler geweest zijn. Naast de trap bevond zich volgens een tekening uit 1983 een luik naar een keldertje. Dat kon niet aangetroffen worden door vloefafwerkingen. Mogelijk bevond zich hier oorspronkelijk ook een trapje naar de kelder, maar sporen daarvan zijn niet aangetroffen. De kamer ruimte lijkt nog een oorspronkelijk raam te hebben. Opmerkelijk is het (recente) ventilatieluikje dat verwerkt is in de roedeverdeling.

De grootste ruimte is de woonkamer-keuken (Ruimte 0.05). Deze ruimte is in haar huidige omvang pas na 1983 tot stand gekomen: tot dan bevond zich langs de westgevel (voorgevel) een gang die het verlengde was van de huidige gang. In de woonkamer staat er een grote schouw (Afbeelding 84, 86 en 87). Deze houten schouw was oorspronkelijk gehout met een rossige eiken of mahonie-achtige kleur en heeft daarna een aantal verschillende kleuren gehad: onder andere crèmewit, donkerrood, olijfgroen, donkergroen (als thans maar iets frisser) en de huidige kleur. Of daarmee de mahoniehouting de oorspronkelijke afwerking of een 19e-eeuwse afwerking is, valt niet met zekerheid te zeggen. De vuurplaats (het vuurgedeelte) van de schouw is voorzien monumentale tegels: met schildpadtegels die als het ware een soort pilasters vormen zijn vakken gecreëerd die voorzien zijn van witte tegels. In het midden zijn met schildpadtegels verschillende stermotieven gevormd. In het midden van de vuurplaats bevindt zich een gietijzeren haardplaat die voorzien is van bloemenranken en twee engelen die een lauwerkrans twee bazuinen vasthouden. Vermoedelijk dateert het geheel uit de 18e eeuw.

Tweede woonruimte

Naast de oorspronkelijk woning is er op een gegeven moment een tweede woning in het complex gekomen. Wanneer dat gebeurd is, is niet met zekerheid te zeggen, maar het meest waarschijnlijk zal er in ieder geval in 1893 al sprake zijn van een tweede woongedeelte. Maar de aanwezigheid van de kelder zou er ook op kunnen wijzen dat er al eerder sprake was van een woongedeelte op deze plaats.

Entree en voormalige keuken

Met de (vernieuwde) toegangsdeur wordt de oorspronkelijke keuken van het tweede woongedeelte betreden. Dit tweede woongedeelte is vermoedelijk rond 1893 aangebracht in Stal 1. Deze eerste ruimte (Ruimte 0.13) fungeerde als keuken, hetgeen op te maken is uit de grote keukenschouw en de pomp. Tegen de wand van het krukhuis bevindt zich deze schouw, die minder decoratief is dan die in de woonkamer. Ze is ook opgebouwd uit een houten schouwlijst en ondersteund wordt door een gepleisterde wand. De pomp bestaat uit een houten pomphuis met gesmede arm en fraaie koperen (messing) kraan. De fraai afgeronde en gedetailleerde gootsteen is van hardsteen. Het geheel is zeer verzorgd van uitvoering en zou in een keuken van een buitenplaats niet misstaan.⁴ De wanden zijn witgestuct en laten nogal wat reparaties zien. De buitendeur heeft een opmerkelijke ijzeren dorpel (Afbeelding 56), net als de klampdeur naar ruimte 0.10 (Afbeelding 74). Met uitzondering van de reeds genoemde voordeur zijn de authentieke deuren naar het voormalige toilet, naar de Ruimte 0.10 en naar de kelder uitgevoerd als klampdeuren.

Het plafond bestaat uit een roodgeverfde, enkelvoudige balklaag, vermoedelijk van grenen. De vloerafwerking van deze ruimte bestaat uit betontegels, die uit een latere fase dateren.

De volgende ruimte – Ruimte 0.14 waar zich oorspronkelijk het toilet bevond, is niet toegankelijk – is Ruimte 0.10. Deze ruimte wordt benoemd als werkplaats en is samen met Ruimte 0.6 – 0.9 en 0.11 van de oorspronkelijke stal afgescheiden. Volgens de tekeningen is dit in 1983 gebeurd, maar op grond van de uitvoering zou je verwachten dat dit reeds eerder heeft plaatsgevonden.

Het is een forse ruimte die bepaald wordt door de forse houtconstructie van de voormalige stal. Maar anders dan in de stal is hier op de ankerbalken een vloer aangebracht. De vrij lichte balken liggen zijn voorzien van vrij brede vloerdelen. De balken en spanten zijn groen geschilderd, de vloerdelen wit. Een aardig detail wordt gevormd door een verhoogd plafond van hergebruikte luiken (Afbeelding 76). Tegen de westgevel is de aansluiting van de kapconstructie (Afbeelding 82). De wanden zijn witgestuct; het metselwerk eronder is verre van vlak, wat een authentiek beeld geeft. Er zijn diverse aardige deuren aanwezig: de deur naar de keuken is een paneeldeur met één groot paneel; daarnaast bevindt zich een kast met dubbele deuren met drie panelen van verschillende grootte boven elkaar. Mogelijk is dit een voormalige bedstedewand die hier herplaatst is. De deuren naar Ruimte 0.13 en naar de opkamer die twee treden hoger ligt, zijn eveneens authentieke. De vloerafwerking van de werkplaats is samengesteld uit rode estrikken.

De opkamer (Ruimte 0.12)

De opkamer is een kleine ruimte die zich in het krukgedeelte bevindt. Zij wordt uit de ruimte 0.10 bereikt via een gemetseld trapje van twee treden en een deur in de werkplaats. De ruimte is sober. De vloer bestaat uit smalle delen, het plafonnetje bestaat uit een lichte balklaag (95 à 105 x 105mm), ondersteund door een lichte (en sterk verrotte) onderslagbalk (115 x 165mm). Dergelijke maten zijn nog gebaseerd op het niet-metrische stelsel (duimse maten), maar de toepassing van de lichte balken op een weinig logisch geplaatste onderslagbalk lijkt op hertgebruik van ouder hout te wijzen, eerder dan een op deze plaats oorspronkelijke constructie.

4 Zie bijvoorbeeld de keuken van Kasteel Loenersloot, <https://www.utrechtslandschap.nl/gebied/erfgoed/loenersloot>.

Ruimten 0.6 – 0.9

Deze ruimten zijn in (of voor) 1983 afgescheiden van de stal om als woonruimten te dienen. Het opmerkelijke is dat er sprake geweest moet zijn van een dubbele bewoning⁵, maar dat er slechts één (relatief) moderne keuken en badkamer waren. De bewoners van beide woongedeelten deelden klaarblijkelijk deze voorzieningen. Vermoedelijk was dat eerder ook het geval, toen toilet en keuken zich ook in het tweede woongedeelte bevonden.

De uitvoering van deze ruimten is sober en doelmatig: houten kozijnen en paneeldeuren, een moderne keuken (melamine op spaanplaat, rvs blad), witte wandtegels met cementvoegen en dubbelhard gebakken gewolkte vloertegels (Mosa) en gestucte plafonds en wanden. Alleen het laminaat zal van recenter datum zijn.

Stal 1

Oorspronkelijk waren ruimtes 0.06, 0.07, 0.08, 0.09, 0.10, 0.11 en 0.15 een grote open stalruimte van de boerderij. De huidige situatie waarbij meer woonruimte afgescheiden werd en nieuwe functies werden toegevoegd (keuken, badkamer en toilet) zou volgens de tekeningen in 1983 aangebracht zijn.

De resterende stal is nog steeds indrukwekkend. Het is een stal volgens het klassieke hallenhuistype en de gehele constructie lijkt in één keer tot stand te zijn gekomen. Wanneer dat is, valt niet met zekerheid te zeggen, maar vermoedelijk toch wel in 1893. De constructie zou ook ouder kunnen zijn, maar 18e-eeuws lijkt niet waarschijnlijk. Ze telt momenteel nog 5 (oorspronkelijk 7½) traveeën. De indrukwekkende spanten zijn van het type ankerbalkgebint. Voor zover kon worden nagegaan waren alle onderdelen in grenen uitgevoerd. De maten in mm's van het houtwerk zijn (b x h): gebintstijl en korbeel ankerbalkgebint 250x250, ankerbalk 260x360, wurmt of fliering op stijlen ankerbalk 250x200, stijl en schaargebint op ankerbalk 150x200, dekbalk geschat 150x200 à 225, A-spantje geschat 65x160; zijbeukgebintbalk en zijbeukspantbeenschoor 65x160, windverband 125x125 en tenslotte sporen 45x75. Zie voor de terminologie p.15. Bij het aanbrengen van de werkplaats (Ruimte 0.10) werd de constructie aangepast.

De vloer werd in 1983 aangepast naar een betonnen vloer waaronder giergoten werden aangebracht. Ook de basis van de kolommen werd door beton vervangen om de stal aan de nieuwe eisen te laten voldoen (Afbeelding 6, 7).

De wanden die de tekenen van meer dan een eeuw gebruik als stal niet verhullen, zijn uitgevoerd in pleisterwerk.

Stal 2

Stal 2 is door twee spanten in drie traveeën gedeeld. De houtconstructie is eveneens verzorgd, maar minder indrukwekkend dan in Stal 1. Interessant is dat de ruimte in de breedte niet in drieën is verdeeld, maar in tweeën. Aan de zuidzijde staan de gebintstijlen (250x250) tegen de buitengevel, aan de noordzijde zijn de gebintstijlen uitgevoerd als tussenstijl en zijn ze uitgevoerd met twee korbeels (250x250). Dit wordt wel een eenzijdig overstekend ankerbalkgebint genoemd. De dekbalk meet 250x340. Het bovenliggende A-spant is van een moderner type dan de spanten in Stal 1. De stijlen (95x245) lopen tot aan de makelaar die ook de trekplaat in het midden ondersteunt; de verbinding wordt door een stripijzer versterkt. Vanuit de makelaar zijn nog twee schoren naar de spantbenen aangebracht. De verbindingen zijn gepend en ingelaten met een hiel. Alle houtmaten zijn op dit niveau 65x160mm. De sporen (45x75) dragen de panlatten waarop de rieten kap is aangebracht. (Afbeelding 68, 69 en 71). Ook deze stal heeft – vermoedelijk in 1983 – een moderne stalvloer gekregen.

EERSTE VERDIEPING

Woning

De zolder verdieping is samengesteld uit drie ruimtes, een zolder, gang en kamer. De zolderverdieping is door drie spanten verdeeld in vier traveeën.

Zolder

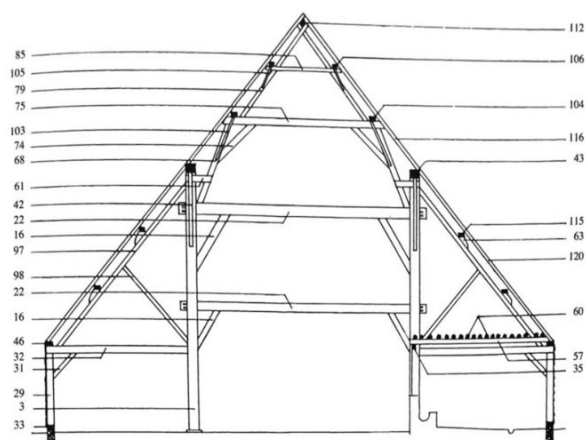
In de zolderruimte (Ruimte 1.2) zijn twee dakspanten en de gemetselde rookgasafvoer van de keukenschouw in metselwerk te zien. (Afbeelding 99). De zolderruimte is verdeeld in twee traveeën die geritmeerd worden door de dakspanten. Het dakspant is merkwaardig door zijn opbouw (Afbeelding 100). Het is namelijk een soort mengvorm van verschillende spanttypen, aangezien de stijl van het spantbeen (115x170) doorloopt tot aan de nokgording, maar de vorm van de spanten doet denken aan een dekbalkgebint. Volgen we de terminologie van G. Berends ⁶ dan zou het hier gaan om een driehoekspant met twee overkepte balken (115x165) die als trekplaat dienen, schoren (korbelen. 115x165) en extra overstekschoren (115x165) ter ondersteuning van de overkepte balk (115x165). De windveren meten 65x95. Op de verbindingen tussen korbelen en trekplaten na (gepend) zijn alle verbindingen genageld met gesmede nagels. Uit wanneer deze bijzondere spanten dateren, valt niets met zekerheid te zeggen. Ook de aanwezigheid van smal beschot wil niet al te veel zeggen; dit zal pas rond 1980 aangebracht zijn, samen met de nieuwe dakpannen in opnieuw verbeterde pannen. Omdat een referentie van vergelijkbare spanten ontbreekt, zullen de spanten uit de 18e of 19e eeuw dateren.

Slaapkamer & Gang

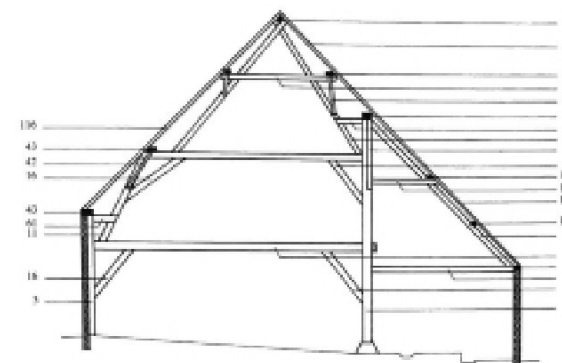
De andere helft van de zolderruimte is opgesplitst in twee ruimten, namelijk de slaapkamer en gang, (Ruimte 1.0 en 1.1). Deze hebben beide een nieuwe interieur afwerking. De trap die naar de zolder leidt zal uit de tweede helft van de 20e eeuw dateren. Opmerkelijk is dat deze trap vroeger met een luik afgesloten kon worden, wat ongetwijfeld met het voorkomen van trek en toch te maken zal hebben. Dit luik bestaat nog steeds maar door de aanwezigheid van de trapleuning kan deze niet meer gesloten worden. (Afbeelding 97 en 98). Voor het overige zijn de plafond en wanden voorzien van beplating en is er niets opmerkelijks te vermelden.

6 G. Berends, Historische houtconstructies in Nederland, Arnhem 1996, 40.

3 gebintstijl	68 jukbeen
16 gebintbalkschoor	74 jukbalkschoor
22 ankerbalk	75 jukdekbalk
29 zijbeukgebintstijl	79 spantbeen
31 zijbeukgebintbalkschoor	85 spantbalk
32 zijbeukgebintbalk	97 zijbeukspantbeen
33 stijlvoetplaat	98 zijbeukspantbeenschoor
35 stalliggerdrager	103 jukplaatschoor
42 gebintplaatschoor	104 jukplaat
43 gebintplaat	105 spantplaatschoor
46 zijbeukgebintplaat	106 spantplaat
57 stalligger	112 nokgording
60 tasligger	115 zijbeukspantplaat
61 blokkeel	116 spoor
63 klos	120 oplanger

3 gebintstijl
11 bovengebintbeen
16 gebintbalkschoor
22 ankerbalk
42 gebintplaatschoor
43 gebintplaat
55 mauerplaat
56 zijbeukbalk
61 blokkeel
79 spantbeen
85 spantbalk
97 zijbeukspantbeen
100 zijbeukspantbalk
105 spantplaatschoor
106 spantplaat
112 nokgording
115 zijbeukspantplaat
116 spoor
120 oplanger

Benamingen onderdelen aan kappen,
 Ontleend aan, Zeeland, Zaamslag, De Torenhoeve (Jaarverslag SHBO 1970
 p.25)

Benamingen onderdelen aan kappen, dakspant vergelijkbaar aan dakspant
 Stal 2,
 Zuid-Holland, Rijsoord, Noldijk 39/41 (SHBO 137)

BOUWTEKENINGEN

BESCHRIJVING VAN DE BOUWTEKENINGEN

Alle bouwtekeningen komen van het Regionaal Archief van Rivierland in Tiel of van het online archiefplatform.

Afbeelding 2:

Plan en snede van de open mestbewaarplaats of mestberging aan Stal 1, gebouwd in 1941. Deze bestaat niet meer, maar is vrij zeker wel gebouwd.

Afbeelding 3, 4 en 5:

Plannen, Snede en Geveltekeningen van Architectenbureau Van Den Broek in 1983.

Op de tekeningen wordt de toenmalige situatie weergegeven. Deze tekeningen zijn waarschijnlijk overgetekend van een oudere plannenset, die dan niet bewaard is gebleven. De nieuwe situatie is op nogal eenvoudige wijze met de hand aangegeven.

Op afbeelding 3 staat er op een plan van het woongedeelte van de boerderij een luik getekend naar de kelder. Deze kelder is vandaag niet meer toegankelijk via dit luik.

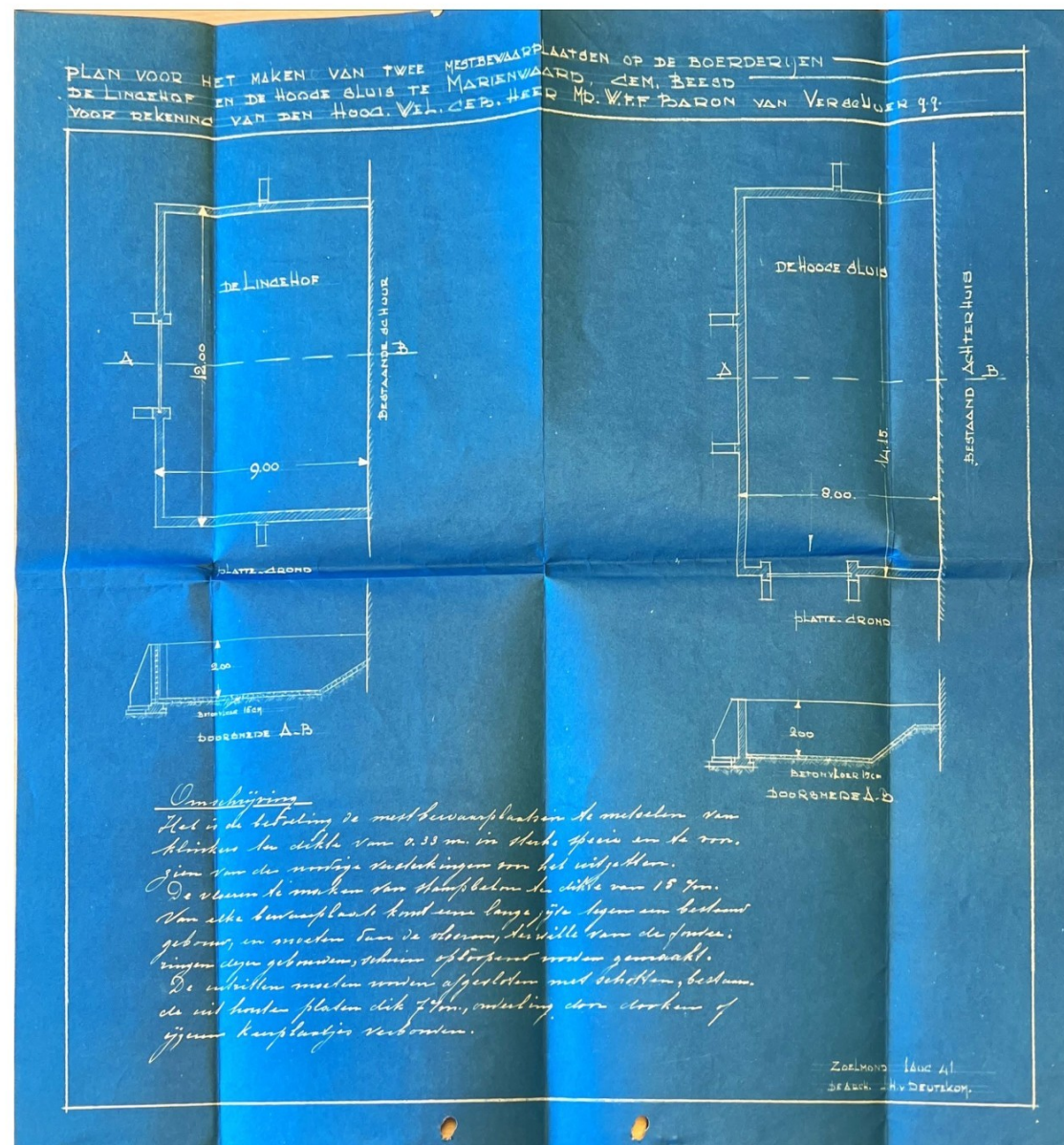
Deze nieuwe plannenset beschrijft de aanpassingen aan de linker zijgevel van Stal 1. Deze verbouwing hangt samen met het vervallen van de grote deeldeuren in de linker zijgevel. Als vervanging wordt daar een deur met zijlicht aangebracht. Zie afbeelding 5.

Afbeelding 6 en 7:

Deze plannenset betreft de aanpassingen aan Stal 1 in 1983. Er wordt een nieuwe mestberging (giergoten) onder de stalvloer aangebracht. Als gevolg daarvan komt er ook een nieuwe betonnen afwerking van de vloer en nieuwe neuten voor de kolommen. De mestberging wordt buiten de achtergevel doorgetrokken om het leegzuigen van de mestberging te vereenvoudigen. Een gat in de achtergevel is het gevolg.

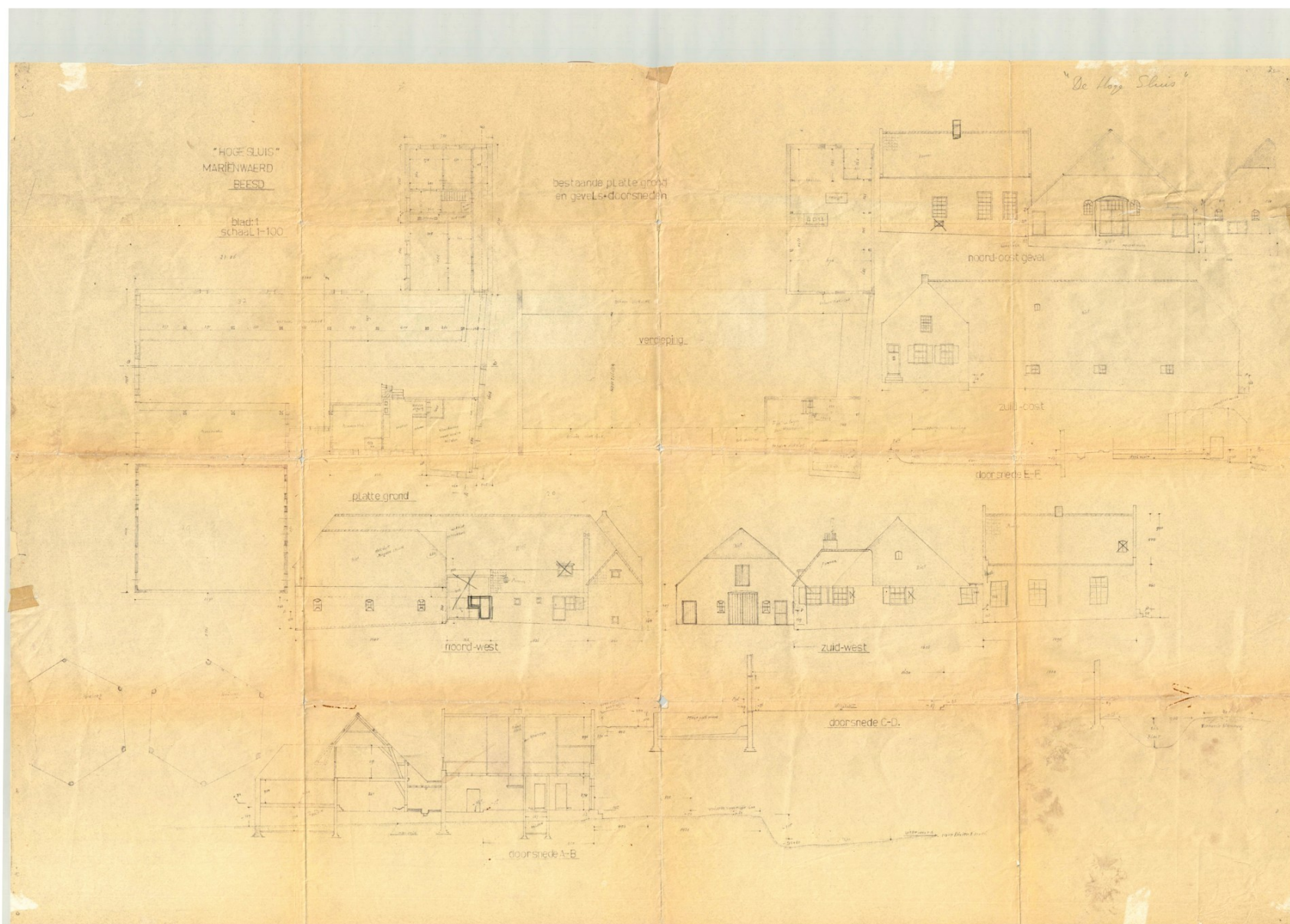
Afbeelding 8-13:

Nieuwe plannenset van de bestaande situatie in 2023 gemaakt door Monument In. De voorliggende verkenning houdt verband met de plannen die nu voorbereid worden.

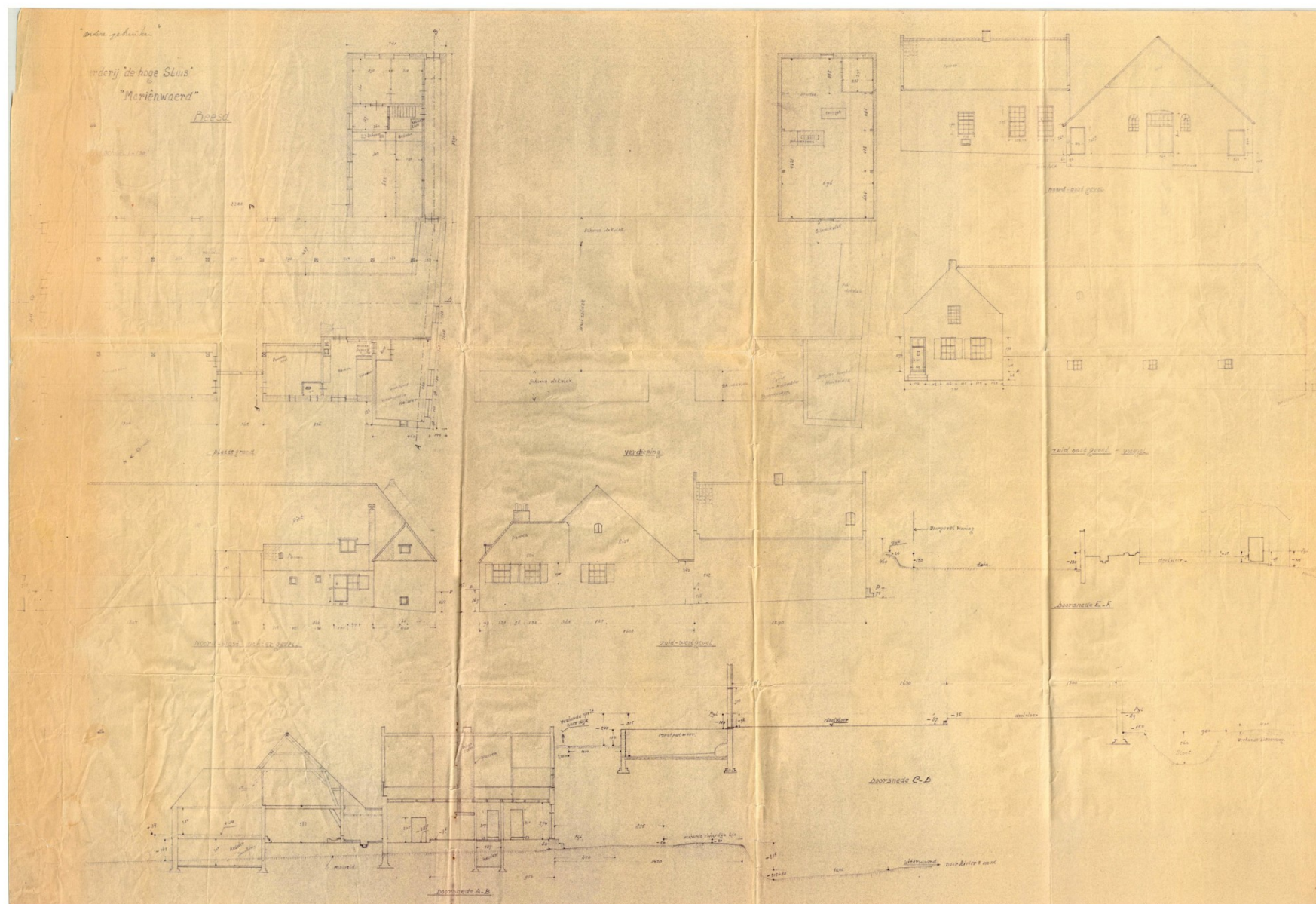
Afbeelding 2. Plannen en doorsnede gierkelder Stal 1, 1941

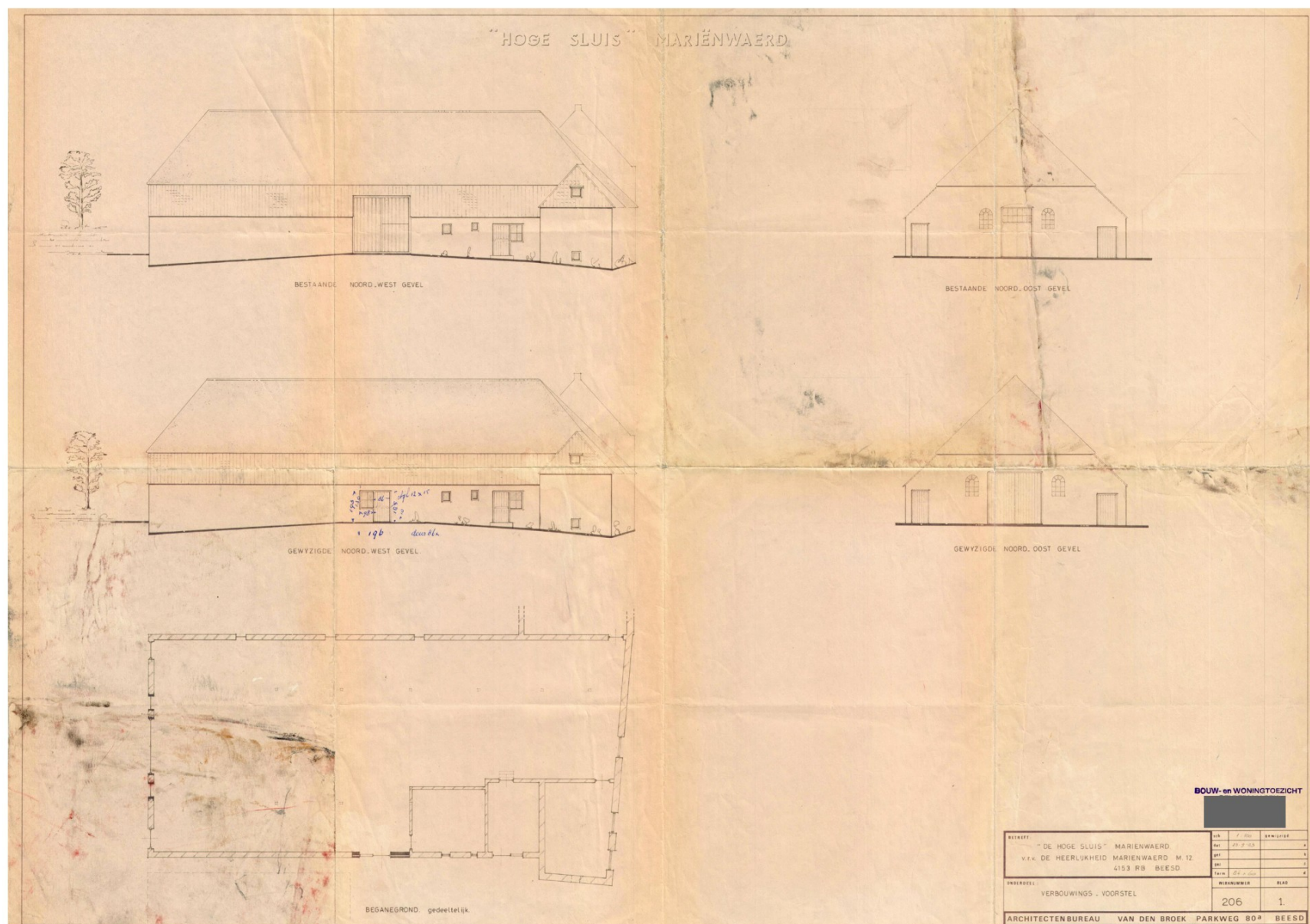
Afbeelding 3. Plannen, Doorsnede en gevel tekeningen van de bestaande situatie, 1983 (Architectenbureau Van Den Broek)

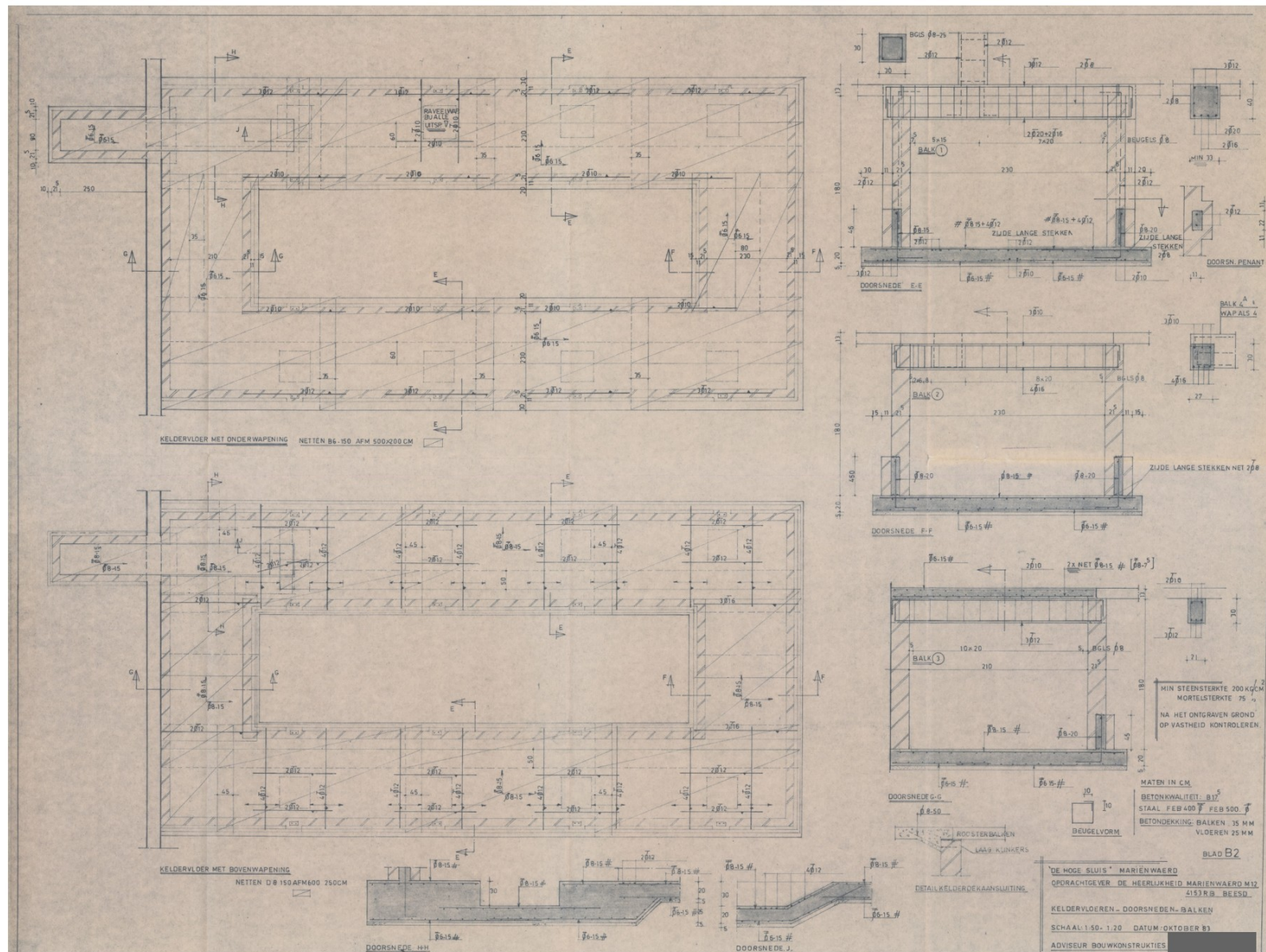
Afbeelding 4. Plannen, Doorsnede en gevel tekeningen van de bestaande situatie, 1983 (Architectenbureau Van Den Broek)

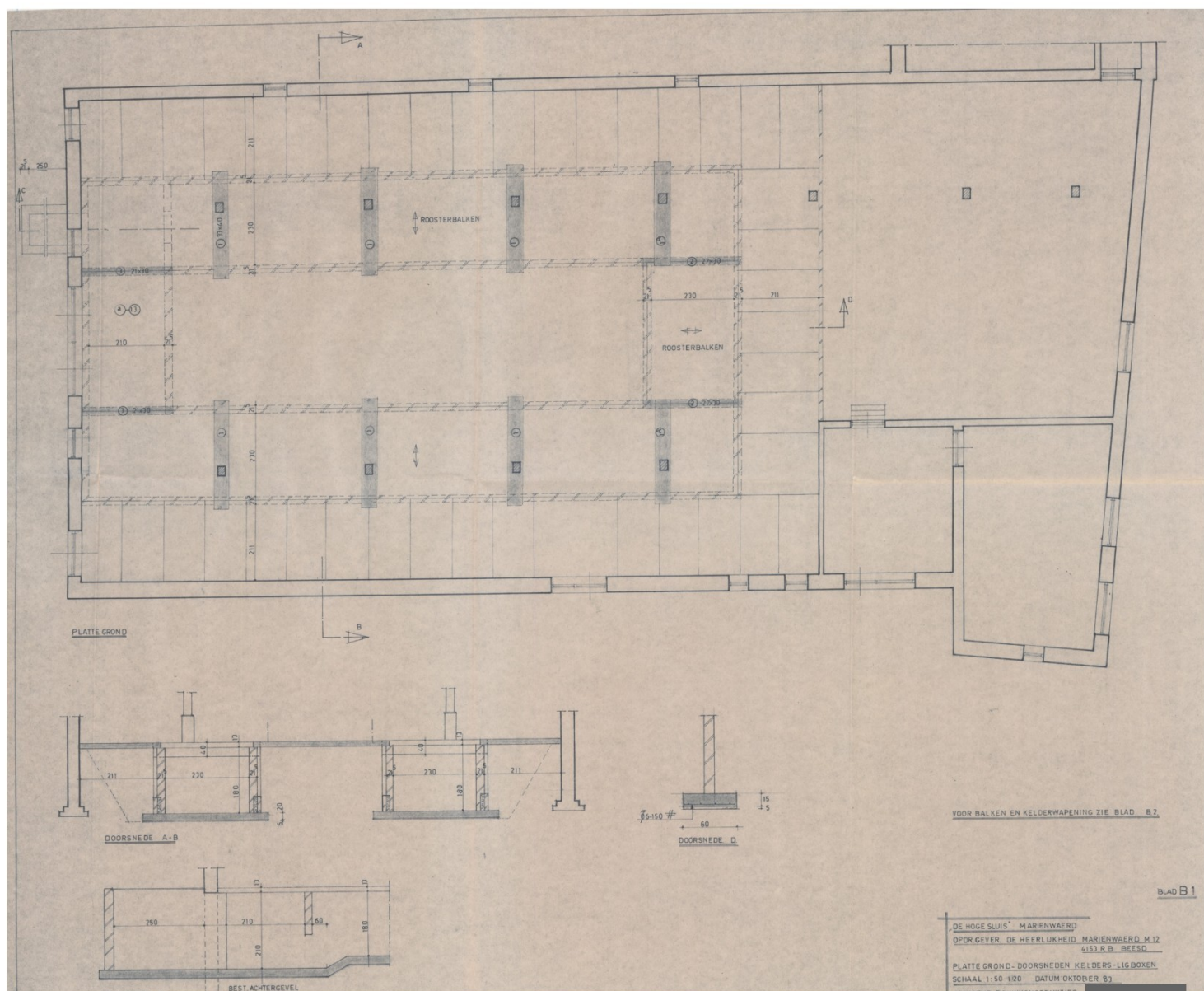
Afbeelding 5. Plannen en Gevels van aanpassingen aan Stal 1, 1983 (Architectenbureau Van Den Broek)

Afbeelding 6. Verbouwingen stal 1, 1983 (Adviseur bouwconstructies J.Vermaas uit Elst (Gld)).

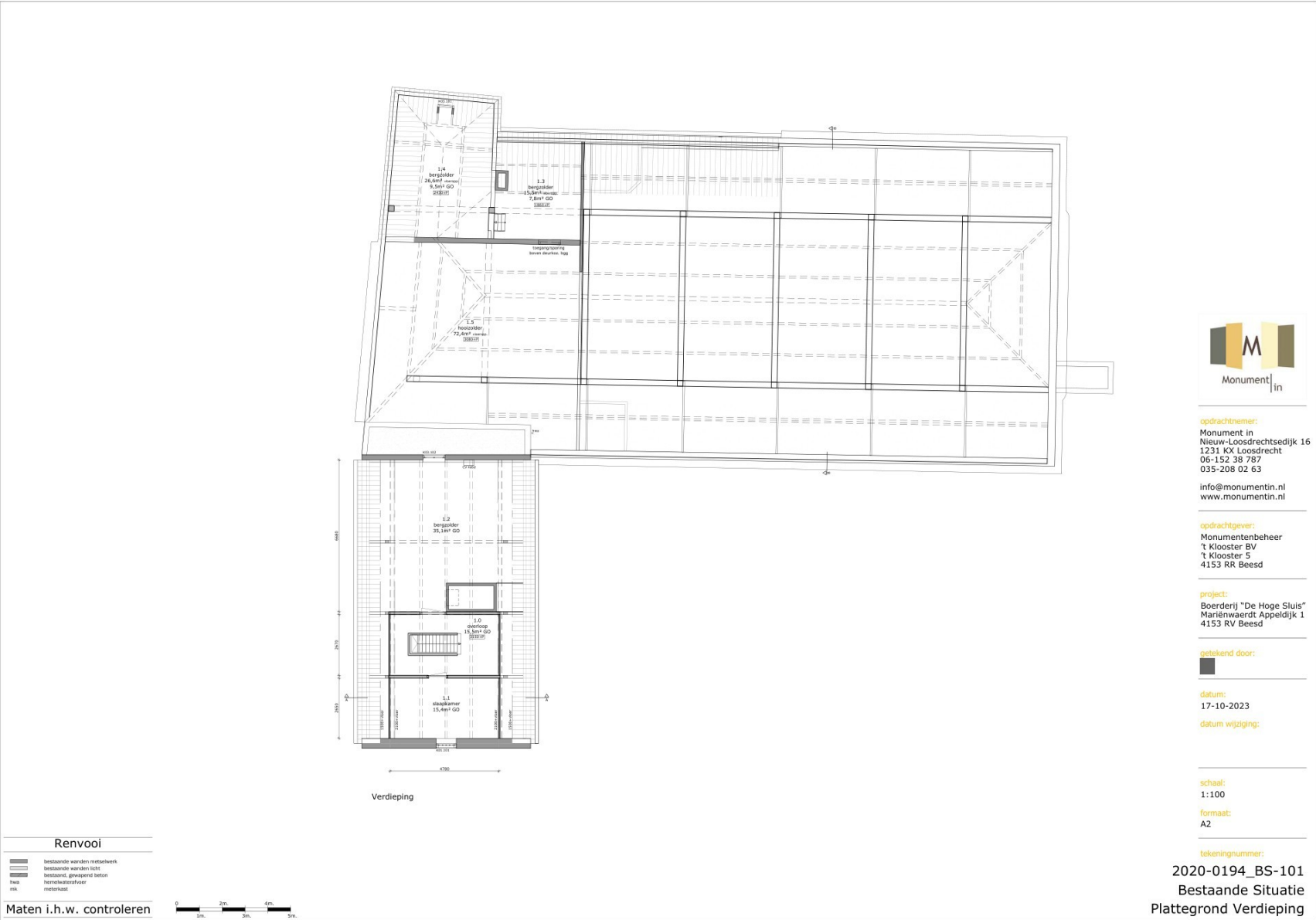

Afbeelding 7. Verbouwingen stal 1, 1983 (Adviseur bouwconstructies J.Vermaas uit Elst (Gld)).

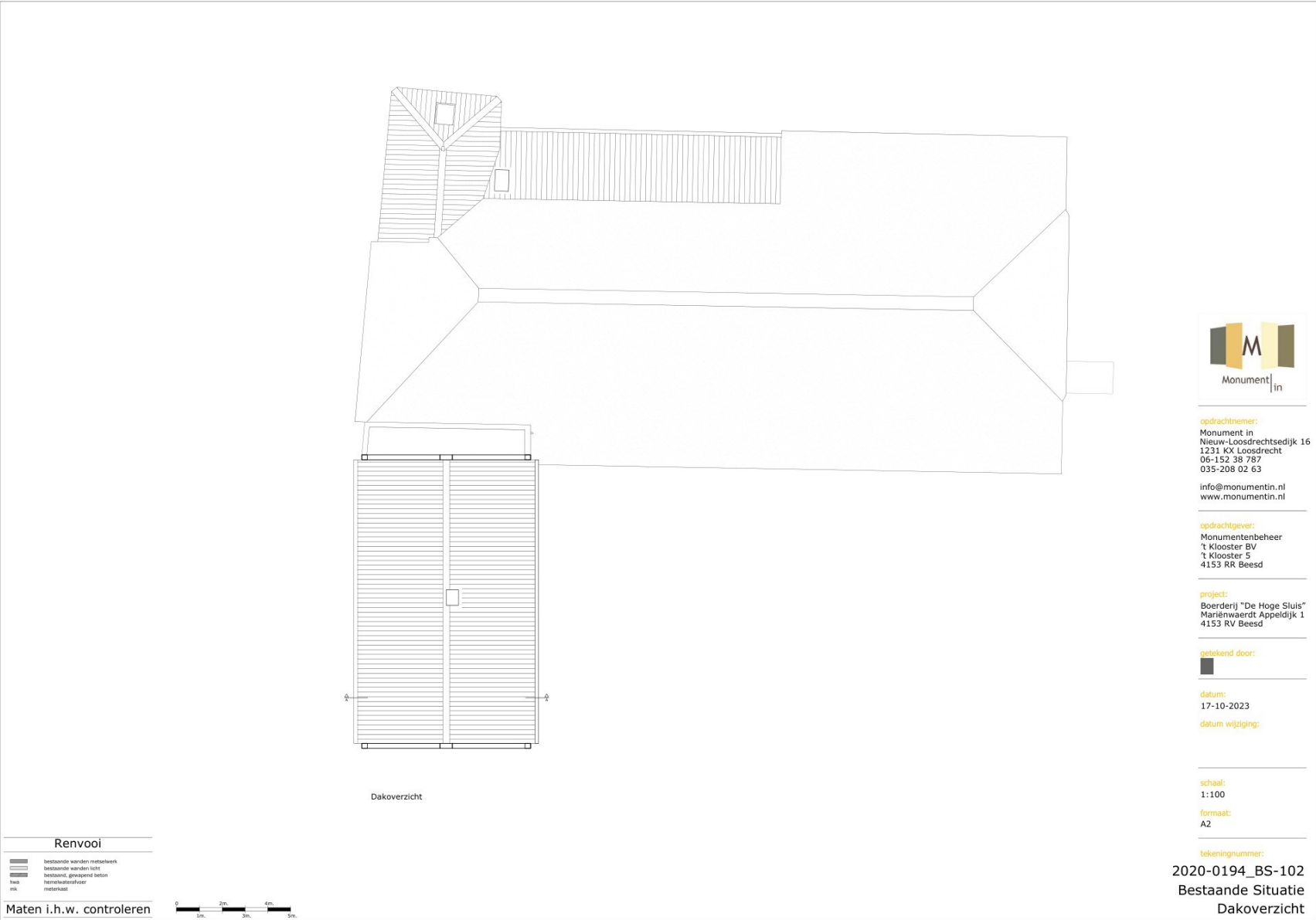

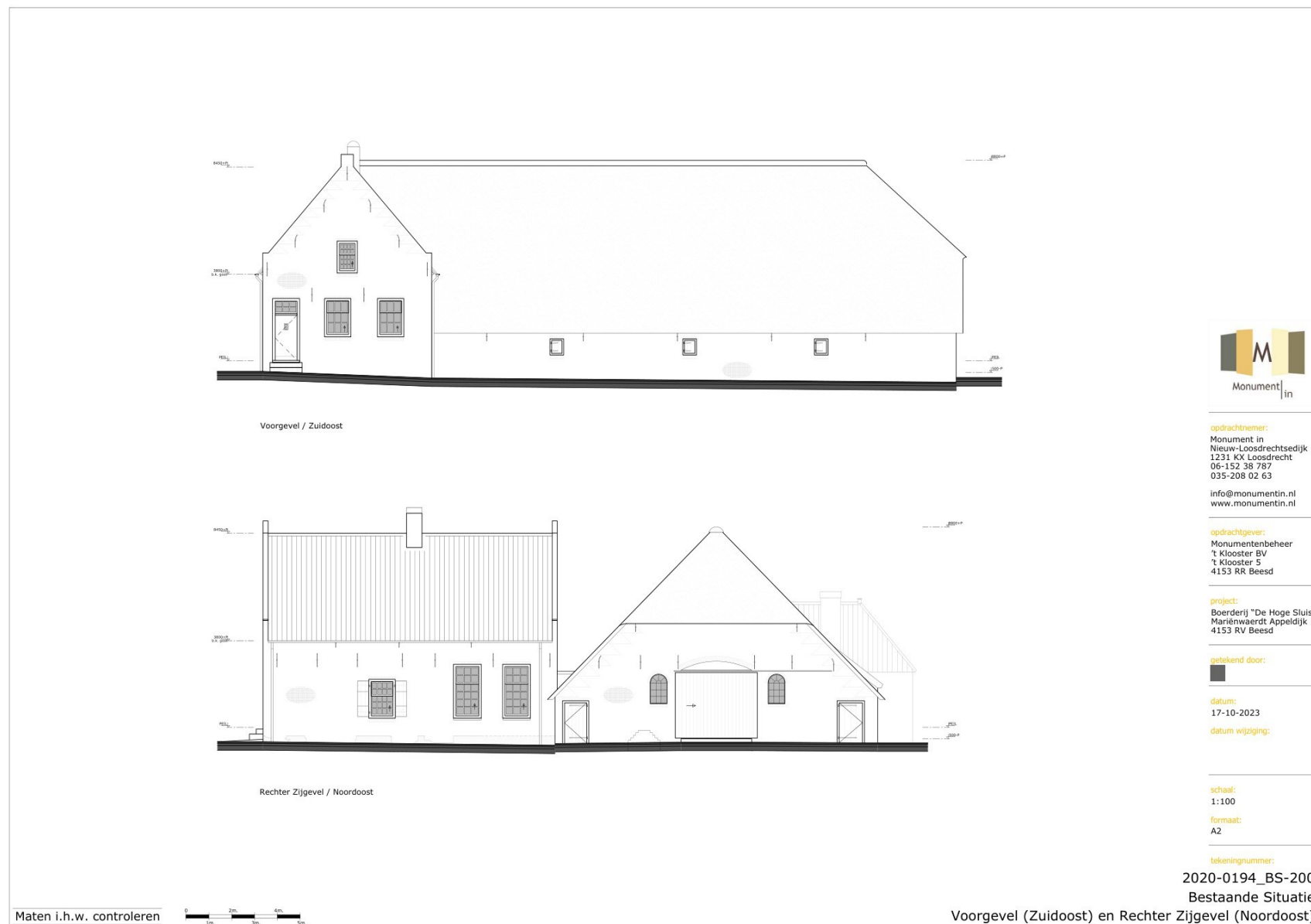

Afbeelding 9. Plan eerste verdieping bestaande situatie, 2023 (Monument In)

Afbeelding 10. Dakenplan bestaande situatie, 2023 (Monument In)

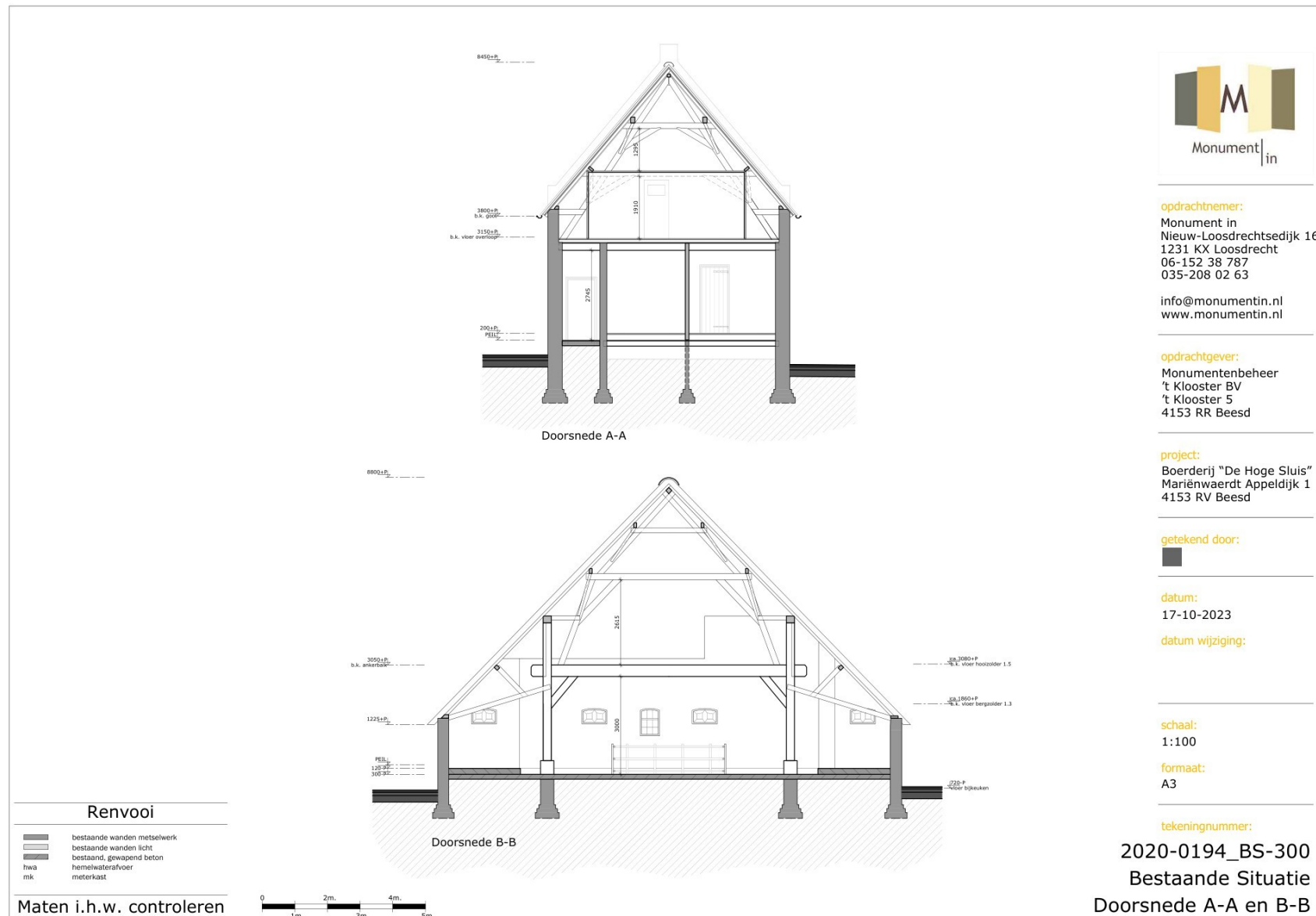

Afbeelding 11. Voor- en Rechter zijgevel bestaande situatie, 2023 (Monument In)

Afbeelding 12. Achter- en Linker zijgevel bestaande situatie, 2023 (Monument In)

Afbeelding 13. Doorsnede AA en BB bestaande situatie, 2023 (Monument In)

KADASTRAAL ONDERZOEK BESCHRIJVING VAN DE KADASTRALE KAARTEN

Alle geraadpleegde kadastrale kaarten zijn afkomstig van de kadasterviewer op Kadaster.nl. NB. vergelijk ook het volgende hoofdstuk met (andere) kaarten.

In het eerste Kadastraal plan, de Kadastrale minuut, (afbeelding 15, 16) van 1811-1832 kan men al een krukhuiskoerhof waarnemen. De compositie van de boerderij komt overeen met het huidige bouwvolume. Hier kan men ook waarnemen dat er ten noorden van de boerderij nog een aantal andere bouwvolumes aanwezig zijn zoals hooimijten.

Zoals ook uit het volgende hoofdstuk blijkt, bevond zich op deze locatie vermoedelijk al eeuwen een gebouw of een boerderij, maar in ieder geval vanaf de 17e eeuw. In het boek 'Monumenten in Nederland, Gelderland' wordt er een vermelding gemaakt naar 'De Hooghe Sluis' te Mariënwaard. "De boerderij 'De Hooghe Sluis' (Appeldijk 19) is een laat-18de-eeuwse krukhuiskoerhof waartegen een woonhuis is gebouwd. Op het erf staan een schuur en een zesroedige schuurberg."¹

De latere kadastrale plannen geven wel een verandering aan. Dit komt overeen met de gevonden sporen. In of voor 1893 wordt de boerderij deels vernieuwd op dezelfde grondslag als de bestaande boerderij. De kadastrale tekenaar tekent op dat bijna alles vernieuwd wordt, maar dat klopt niet. De westzijde met woongedeelten en kop van Stal 1 zijn zeker bewaard gebleven. Stal 2 wordt bij deze bouwfase gebouwd. Op afbeelding 39 en 40 (CHECK) kan men hergebruikte bakstenen zien, die hiervan een overblijfsel kunnen zijn. Men kan op de kaart ook zien dat er een ander volume was ten noorden van de boerderij. Dit gebouw werd in 1894 afgebroken. Bij deze bouwfase zijn de hooimijten van de vorige kaart ook afgebroken en vervangen door één nieuwe hooimijt.

De tweede schuur (Stal 2) heeft de stijl van de bestaande boerderij overgenomen om zo een mooi samenhangend geheel te vormen.

Een latere kadastrale hulpkaart uit 1902 (Afbeelding 19 en 20) corrigeert de vorige hulpkaart: Stal 1 en Stal 2 zijn hier van elkaar losgekoppeld getekend zoals het ook in werkelijkheid is. Maar vermoedelijk betreft het hier geen nieuwe bouwphase – zoals het wel getekend is – maar een correctie van de vorige hulpkaart. Wel wordt er een tweede hooimijt gebouwd.

1 Sabine Broekhoven, Chris Kolman, Ben Olde Meierink, Ronald Stenvert, en Marc Tenten. Monumenten in Nederland: Gelderland, Zwolle-Zeist 2000, 110.

Afbeelding 14. Kadastrale verzamelkaart van de gemeente Beesd, 1811-1832

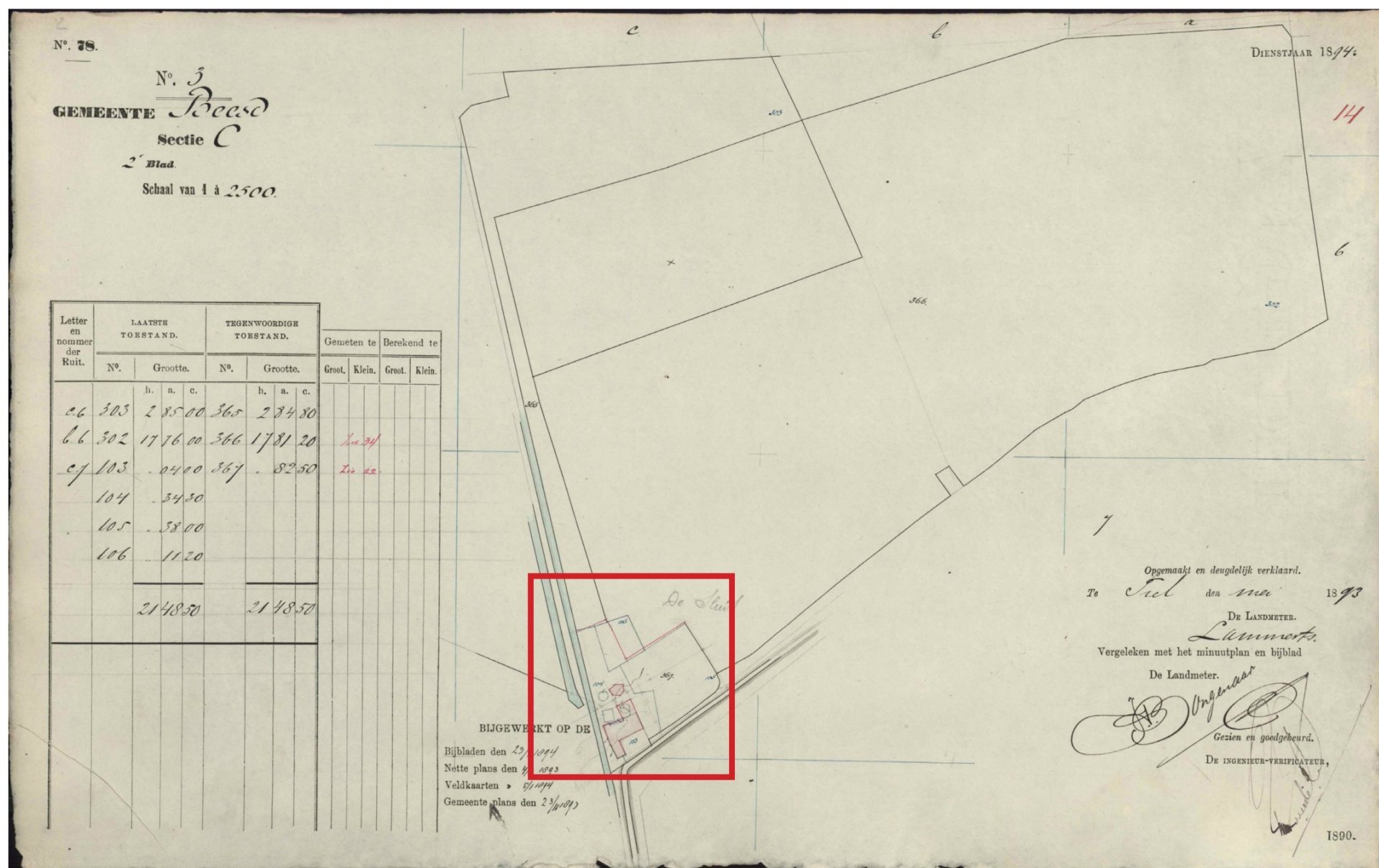

Afbeelding 15. Kadastraal plan gemeente Beesd, Sectie C, 1811-1832. In het kader de Hoge Sluis.

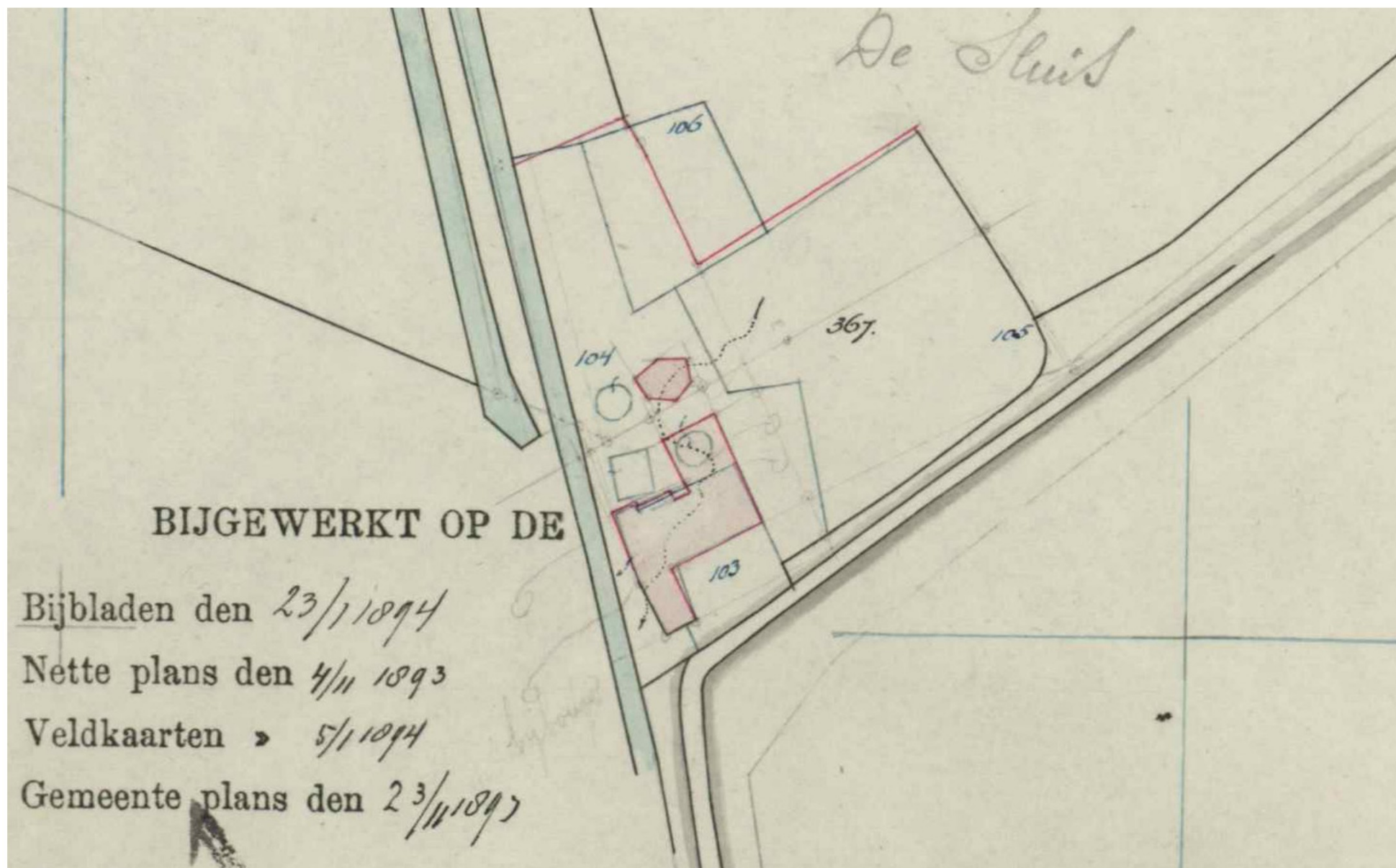

Afbeelding 16. Detail Kadastraal plan gemeente Beesd, Sectie C, 1811-1832. De boerderij heeft vrijwel exacte de huidige omvang. Ten noorden een thans verdwenen gebouwtje en twee ronde hooimijten.

Afbeelding 17. Kadastrale Hulpkaart, 1893

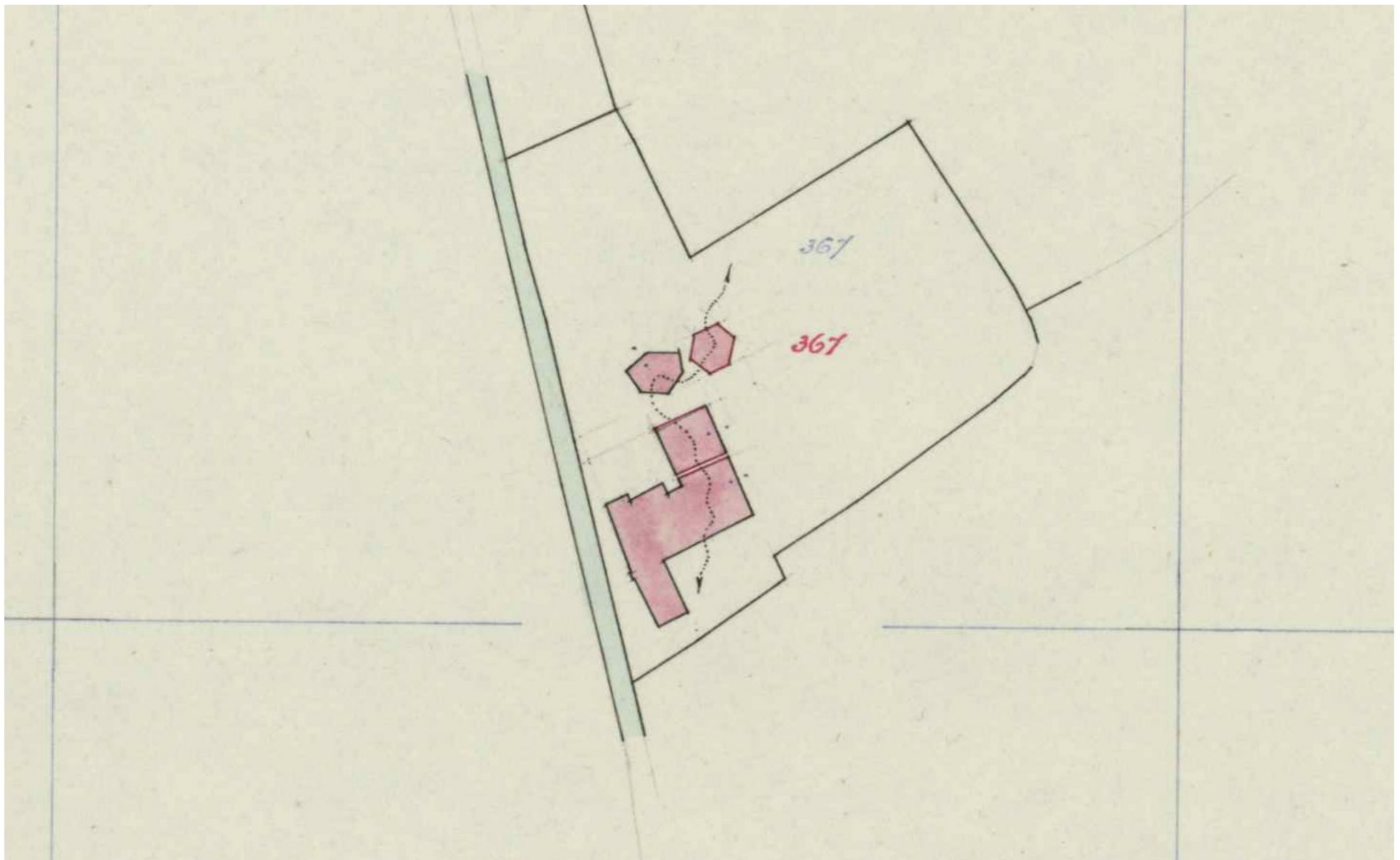

Afbeelding 18. Detail Kadastrale Hulpkaart, 1893. De huidige stallen worden gebouwd. Er verschijnt één zeshoekige hooimijt.

[illegible]

Afbeelding 19. Kadastrale Hulpkaart, 1902

Afbeelding 20. Detail Kadastrale Hulpkaart, 1902. De tekening is een correctie op de vorige hulpkaart en er wordt een tweede hooimijt getekend.

KAART ONDERZOEK BESCHRIJVING VAN DE HISTORISCHE KAARTEN

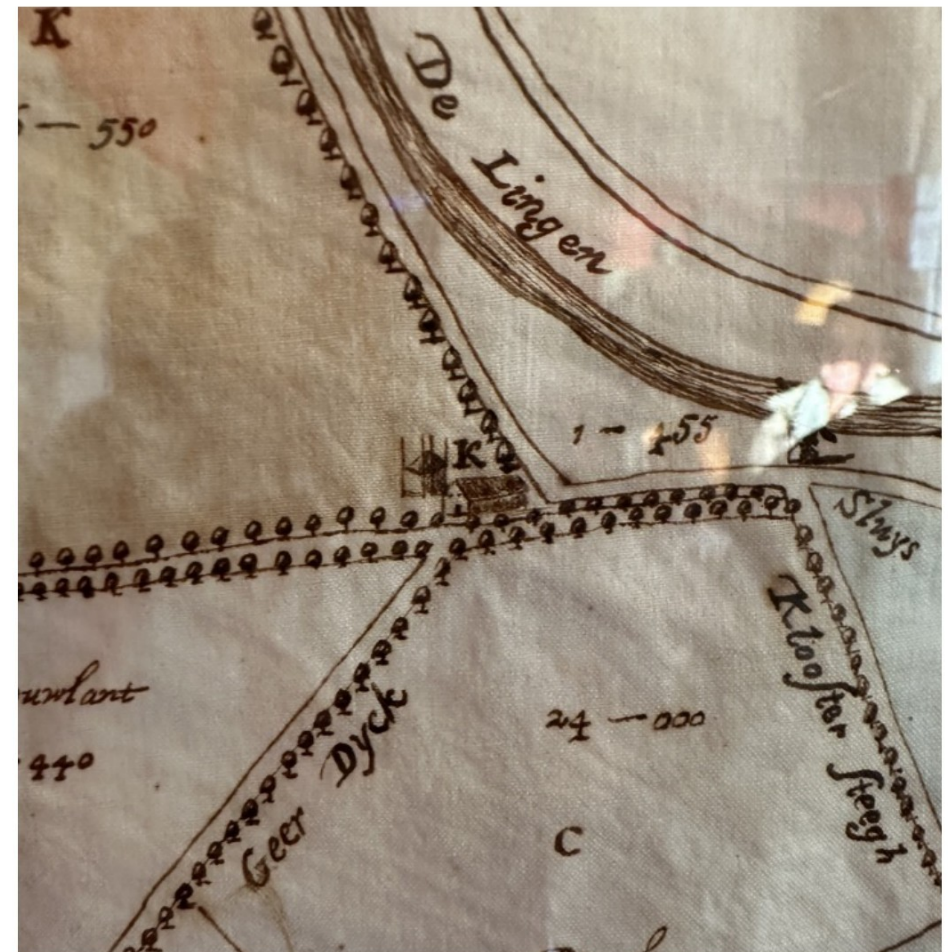
Alle historische kaarten die geraadpleegd werden voor deze bouwhistorische verkenning zijn afkomstig van, www.topotijdreis.nl.

Op historische kaarten van het gebied kan men de locatie en de aanduiding van bebouwing op de plaats van de boerderij al op 17e-eeuwse en 18e-eeuwse kaarten aanwijzen. Over de precieze vorm van de bebouwing valt dan nog niet al te veel op te maken. Ook op de Krayenhoffkaart (afbeelding 23) in 1815 al waarnemen. Maar dit is louter een aanduiding.

Het is pas vanaf 1850 op afbeelding 22 dat men een gebouw kan waarnemen op de kaart. Dit beeld wordt verduidelijkt op de topografische kaart van 1872 (Afbeelding 25); hier zijn de gebouwen duidelijk zichtbaar. En in opzet is de boerderij sterk gelijkend op de huidige situatie, zelfs inclusief een Stal 2. Achter deze stal bevindt zich nog een los bouwdeel. Op de topografische kaart van 1925 is de situatie vergelijkbaar, zij het niet exact gelijk aan 1875. Toch kan de opzet van de boerderij zelf niet anders zijn dan thans.

Deze situatie blijkt onveranderd te zijn tot in 1985, vanaf dit moment zien we de nieuwe koeienstal ten noorden van de boerderij.

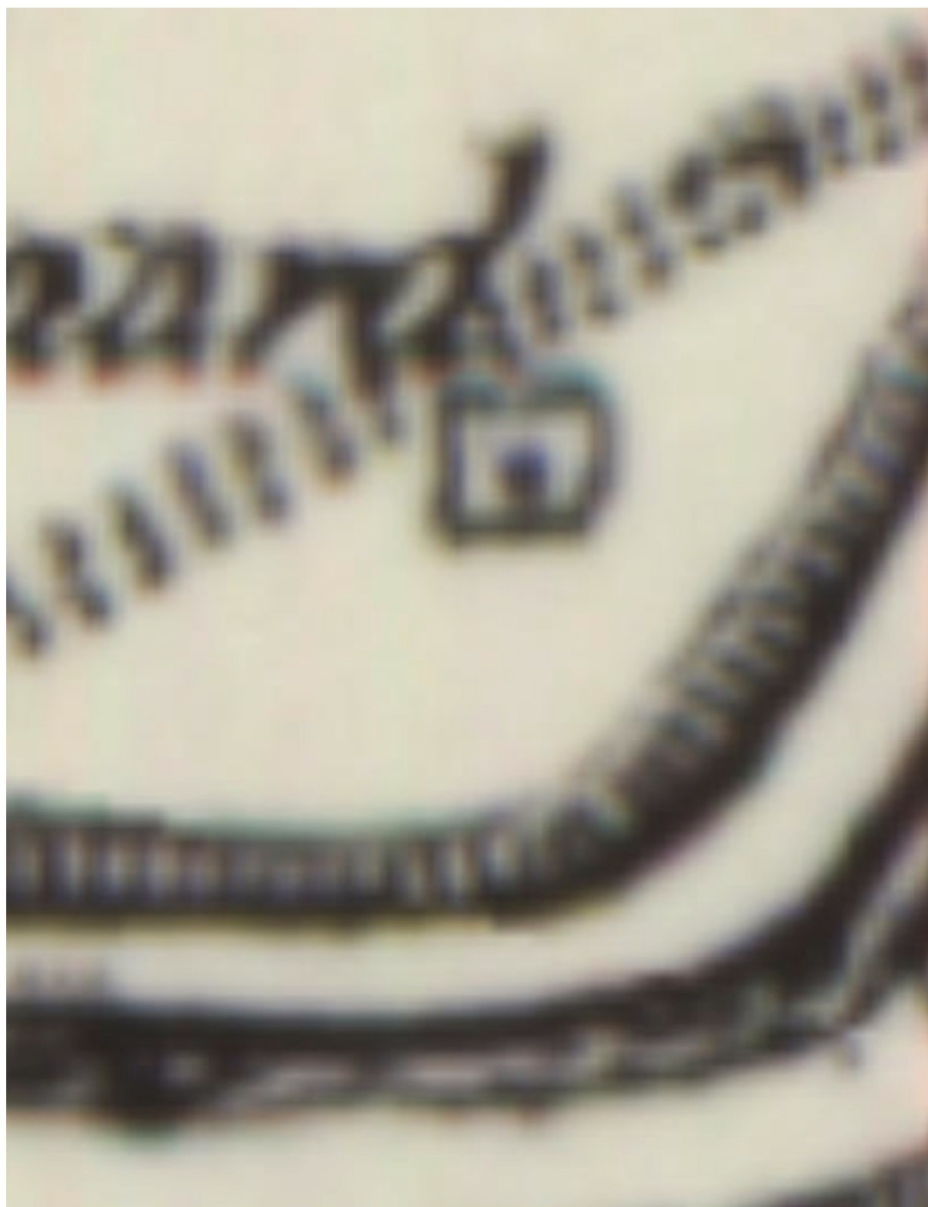

Afbeelding 21. Kaart van de 'Polder genoemd MarienWeerd' uit 1664 van B. de Bajonville met rechts een detail van de 'Hooge Sluys' (K). De aanduiding van de bebouwing moet niet al te letterlijk genomen worden, maar duidelijk is het dat er op deze locatie zich al een boerderij (zie de hooimijt) bevindt. Herkomst: Heerlijkheid Mariënwaardt. NB.: het noorden is links.

Afbeelding 22. Kaart van de Graafschappen Buuren en Culeburg, neffens de aangrenzende Oude Abdij van Mariënwaard, [het Ambt van Beest en Renoy met de Baronnie van Ackoy, alle boven de Diefdijk gelegen...De Vijf Heeren Landen.] In de cirkel de boerderij de Hooghe Sluijs. Mogelijk betreft dit reeds de huidige boerderij (in aanleg), aangezien er al een krukhuisboerderij getekend is. Kaart van J. Perrenot en J. Punt uit 1761, RAR 1458-108 (NL-TIRAR_1458-00108_0000.jp2)

Afbeelding 23. Krayenhoffkaart, 1815

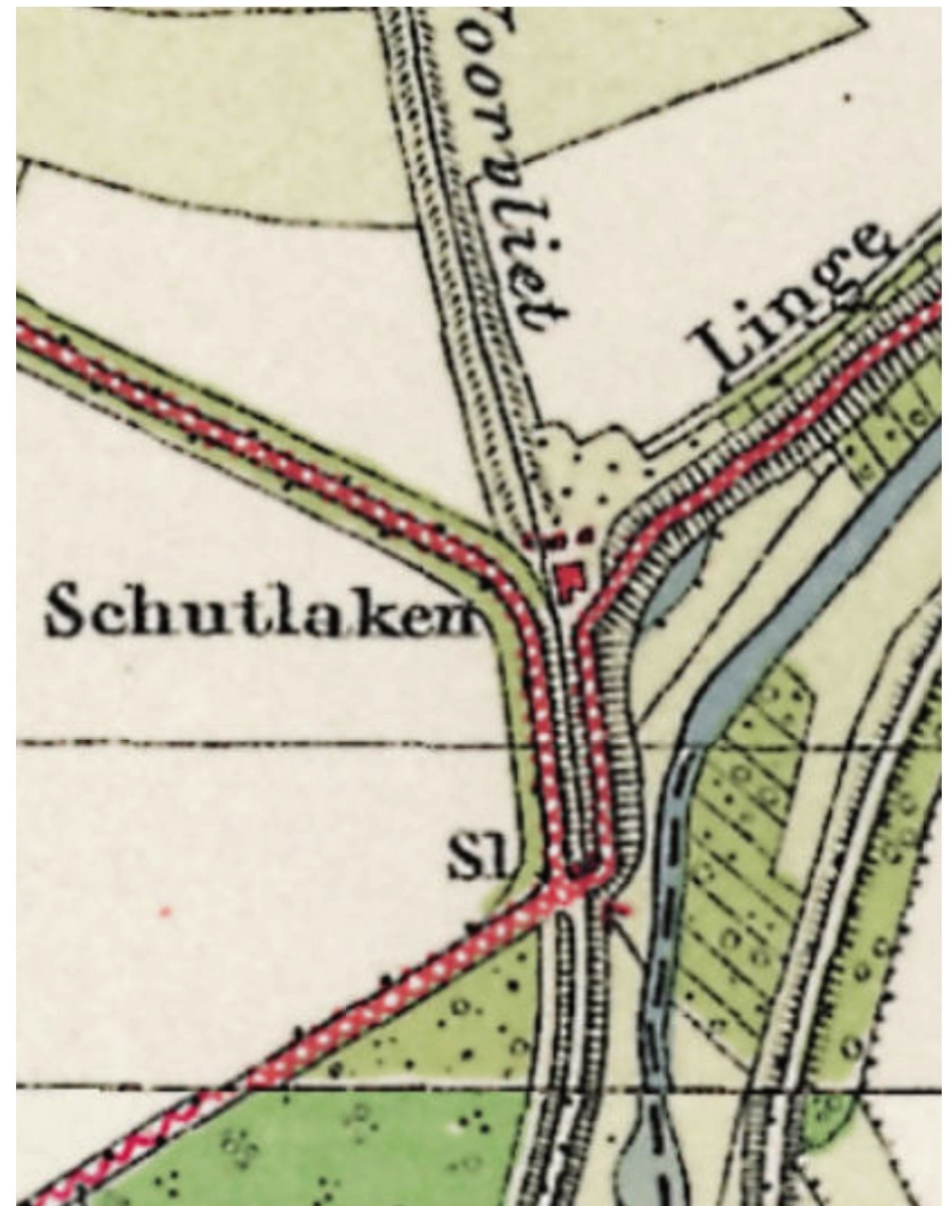

Afbeelding 24. Topografische militaire kaart 1850

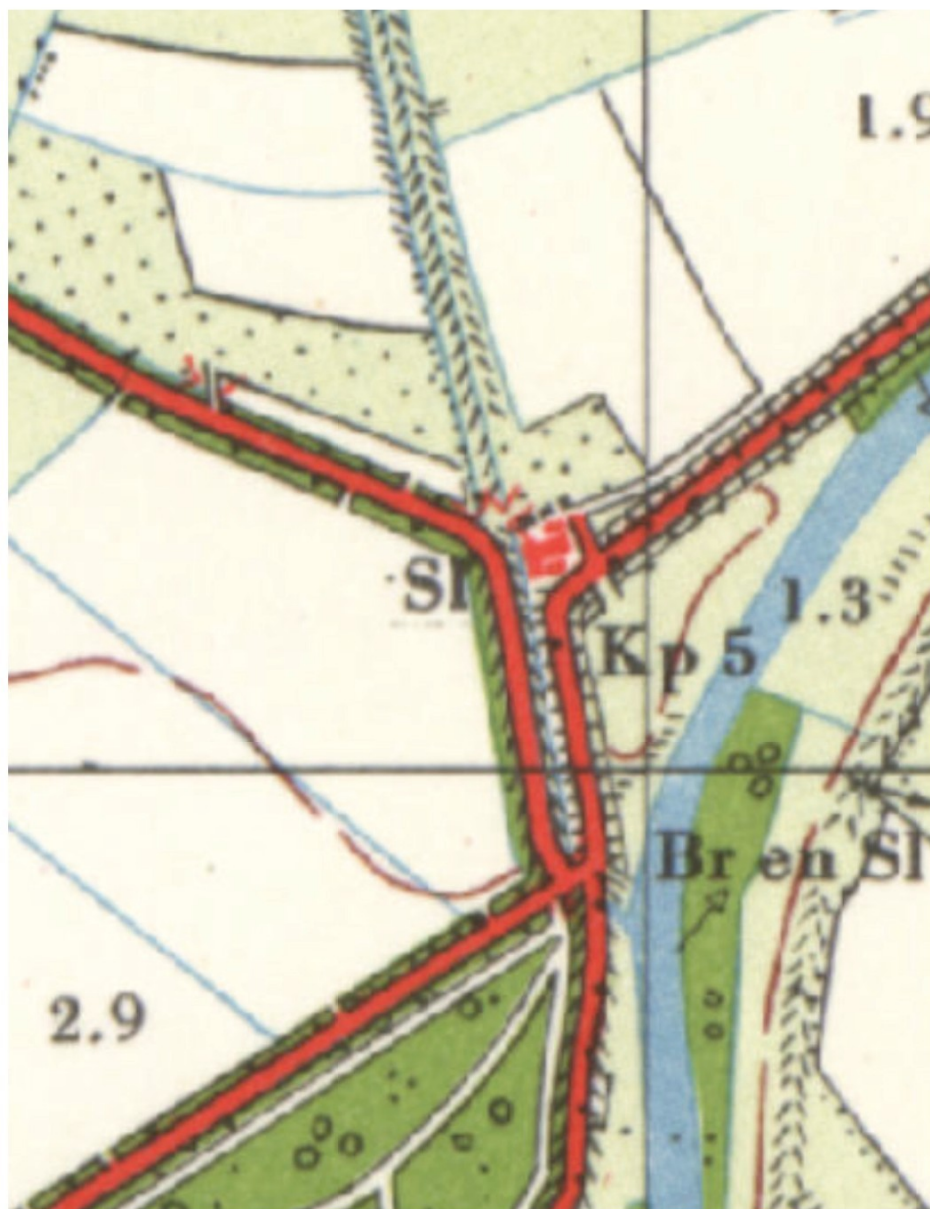

Afbeelding 25. Topografische militaire kaart en Bonnebladen, 1872

Afbeelding 26. Topografische militaire kaart en Top 25, 1925

Afbeelding 27. Top 25, 1957

Afbeelding 28. Top 25, 1966

Afbeelding 29.. Kadastraal plan, 1985

Afbeelding 30. Kadastraal plan, 1993

OVERZICHT VAN DE BOUWFASEN

FASE 1 (voor de 18^e eeuw)

Op 17e-eeuws kaartmateriaal is op de plaats van de Hooghe Sluys al bebouwing zichtbaar. In het opgaand werk zal er geen rest meer van die bebouwing aanwezig zijn, maar het is denkbaar dat delen van het ondergrondse werk of misschien wel de kelder uit deze oudere bouwfase dateert. Enig bewijs is hier echter niet gevonden. In de Waardestelling behorend bij de aanwijzing tot rijksmonument van het RCE wordt vermeld dat er al in de 15e eeuw sprake is van een pachtboerderij op deze locatie in de 15e eeuw.¹

FASE 2 (18^e of 19^e eeuw)

In de eerder waardestelling van de RCE staat vermeld: 'In een bocht van de Appeldijk aan de Linge ligt een 18e-eeuwse bakstenen boerderij van het hallehuistype met dwars geplaatst woonhuis (krukhuis), die al in de 15de-eeuwse pachtboeken van Mariënwaerd genoemd wordt.' Het woongedeelte en de noordelijke uitbouw aan Stal 1 – het krukhuis - alsmede de gehele westgevel hebben de karakteristieken van een midden 18e-eeuwse boerderij. Hoewel niet vast te stellen, lijkt de huidige boerderij in wezen rond het midden van de 18e eeuw tot stand gekomen te zijn. Dat kan worden opgemaakt aan de toegepaste baksteen en de plaatselijke toepassing van klezoren. De vensters die nu aanwezig zijn, zijn wel later aangebracht. Stal 1 zal ook al in de 18e eeuw tot stand gekomen, maar de gevels dagtekenen in hun huidige vorm van een latere fase.

FASE 3 (18^e of 19^e eeuw)

De constructie van Stal 1 kan vermoedelijk ook beschouwd worden als een aparte fase. Want volgens de kadastrale plannen stond er op de locatie van dit bouwvolume in of voor 1811 al een boerderij met dezelfde proporties. Bij de vorige fase is reeds aangegeven dat de houtconstructie van Stal 1 mogelijk al 18e-eeuw is. Wellicht ook is de constructie later in de 19e eeuw (maar niet in 1893) gebouwd. Echte bewijzen ontbreken en aangezien de boerderij bouw altijd vrij traditioneel is, kan ook aan de toegepaste vormen-taal niet opgemaakt worden wanneer exact de constructie tot stand is gekomen. (Afbeelding 17 en 18).

FASE 4 (1893)

Volgens de kadastrale plannen (Afbeelding 19 en 20) en het Top 25 plan (Afbeelding 25) komt het tweede bouwvolume, Stal 2 tevoorschijn. Dit bouwvolume is dus in 1893 reeds gebouwd zoals blijkt uit de kadastrale hulpkaart uit 1893 (Afbeelding 17). Uit het verschil van uitvoering van de houtconstructie van Stal 2 ten opzichte van Stal 1 zou een faseverschil op te maken zijn.

FASE 5 (1941)

In 1941 is er een gierkelder gebouwd. Deze is nog steeds zichtbaar en heeft ook mechanische degradatie aan gevel 42 veroorzaakt.² In een bouwvergunning van 28 mei 1947 wordt er aangegeven dat er werkzaamheden zullen plaatsvinden aan een voetingmuur. Het kan zijn dat men daarmee de onderste delen van de Voorgevel en Linker zijgevel van het krukhuis bedoelt.³ Gezien de toegepaste baksteen echter lijkt een latere datering meer op zijn plaats (1983).

FASE 6 (1983)

In het jaar 1983 zijn er een aantal grote aanpassingen uitgevoerd aan de krukhuisboerderij. Dit is te zien aan de plannen en bouwvergunning (Afbeelding 4, 48, 49, 64). De bestaande deur aan de achtergevel en het dak werden vervangen. Ook vervallen de deeldeuren in de Linker zijgevel. Dit is tot vandaag onveranderd.

FASE 7 (1990)

De keuken (Ruimte 0.6) zichtbaar op afbeeldingen 79, is in een latere fase gebouwd geweest. Om deze ruimte te creëren vond er een afwijking van de plannen plaats. De exacte datum van de wijziging is niet bekend.

1 'Boerderij(M1), Mariënwaerd Appeldijk 1, 4153 RV te Beesd | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed'. Geraadpleegd 27 oktober 2023. <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/530037>.

2 2144 3716 Regionaal archief Rivierland Tiel.

3 2144 3783 Regionaal Archief Rivierland Tiel.

Afbeelding 31. Plan Bouwfasering begane grond

MONUMENTWAARDE VAN DE GEBOUWEN

Een bouwhistorisch onderzoek is een middel om te komen tot een gefundeerde waardering van het pand. Deze waardering wordt meestal uitgedrukt aan de hand van de volgende indeling in categorieën:

Categorie 1 (blauw op tekeningen): hoge cultuurhistorische waarden; deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
Categorie 2 (groen op tekeningen): positieve cultuurhistorische waarden; deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
Categorie 3 (geel op tekeningen): indifferente cultuurhistorische waarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.

Eén en ander wordt ook op tekeningen weergegeven. Behalve de waardering van de wanden worden ook de bovenliggende constructies door middel van een kruis en interieur elementen door middel van een stip gewaardeerd. De kruizen duiden in dit geval de waarde van de bovenliggende constructie aan in plaats van waardevolle plafonds, aangezien er in dit pand geen waardevolle plafond afwerkingen bewaard zijn gebleven. Interieurwaarden zijn in dit pand nauwelijks aanwezig en worden alleen daar aangegeven waar ze wel aanwezig zijn. Waar niet anders aangegeven is er dus sprake van indifferente interieurwaarden. De waarderingstekeningen zijn in deze rapportage opgenomen. De waarderingstekeningen kunnen echter niet los gezien worden van de (uitgebreide) omschrijving van de diverse cultuurhistorische waarden. Ook bij de beoordeling van plannen kunnen niet slechts de waarderingstekeningen gebruikt worden, aangezien deze nooit de juiste gedetailleerdheid kunnen hebben.

Bij de bepaling van de cultuurhistorische waarden worden voorts verschillende aspecten apart bekeken.

In de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek¹ worden de volgende deelgebieden onderscheiden:

1. Algemene historische waarden (gerelateerd aan maatschappelijke ontwikkelingen)
2. Ensemblewaarden (samenhang) en stedenbouwkundige waarden
3. Architectuurhistorische waarden
4. Bouwhistorische waarden
5. Waarden vanuit de gebruikshistorie (gerelateerd aan het object van onderzoek)

In het kader van een inventarisatie wordt alle onderdelen kort uitgewerkt. Onderdeel 4 is uitgebreider uitgewerkt.

ALGEMENE HISTORISCHE WAARDEN (GERELATEERD AAN MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN)

Appeldijk 1 is gelegen in de historische buitenplaats Heerlijkheid Mariënwaerd. De geschiedenis van dit goed gaat terug tot de 12e eeuw, toen ongeveer op de locatie van het huidige Huis een Norbertijner abdij werd gesticht. Deze bestond tot 1567. De geschiedenis van de huidige buitenplaats met de doorgaande bewoning startte met de koop van het goed door A.O.R.F. Graaf van Bylandt in 1734, de voorvader van de familie [REDACTED]. Op deze plaats bij een sluis langs een afwateringskanaal zou al sinds de 15e eeuw een boerderij hebben gestaan. Dat betreft zeker niet het huidige gebouw, maar de continuïteit van een boerenbedrijf in het kader van een eeuwenoud goed heeft de Hoge Sluis een hoge cultuurhistorische waarde.

¹ Leo Hendriks en Jan van der Hoeve, Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek. Lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed, Amersfoort 2009. Uitgave van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Stichting Bouwhistorie Nederland, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, het Atelier Rijksbouwmeester en de Rijksgebouwendienst (de voorloper van het Rijksvastgoedbedrijf)

ENSEMBLEWAARDEN (SAMENHANG) EN STEDENBOUWKUNDIGE WAARDEN: CATEGORIE 1

De Boerderij genaamd 'De Hoge Sluis' behoort bij de historische buitenplaats Mariënwaerd en is als onderdeel van deze Heerlijkheid van algemeen belang (hoge cultuurhistorische waarde). Ook is het een onderdeel van een historisch gegroeid stedenbouwkundig en landschappelijk gebied. De beeldbepalende ligging van de boerderij in een bocht van de Appeldijk en de Linge reps. Aan een eeuwenoud afwateringskanaal geeft het gebouw nog extra cultuurhistorische waarde.

ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN

Het exterieur: de Hoge Sluis, Appeldijk 1, heeft een verzorgde maar vrij sobere 18e- resp. 19e-eeuwse architectuur die ondanks latere wijzigingen vrij goed bewaard gebleven is. Belangrijk zijn de goede verhoudingen gecombineerd met de vormen die ontleend worden aan de boerderijbouw, die door de traditie wordt bepaald. Een extra kwaliteit is het vrijwel alzijdig karakter van de architectuur, waar nauwelijks sprake is van achterkanten. De gevels hebben een hoge cultuurhistorische waarde. Het interieur heeft slechts beperkte architectonische waarden. Eigenlijk alleen de woonkamer (voormalige keuken) in het woongedeelte en in mindere mate de keukens in Stal 2 hebben een architectonische waarde, die als positieve cultuurhistorische waarde wordt aangemerkt. Voor het overige is de charme die in het interieur wordt ervaren, het gevolg van authentieke constructies.

BOUWHISTORISCHE WAARDEN

Appeldijk 1 heeft niet een enorm rijke bouwgeschiedenis: de belangrijkste fasen zijn de midden 18e eeuwse, de fase 1893 en de verbouwing van 1983. De cultuurhistorische waarde op bouwhistorisch vlak is positief gewaardeerd (cat. 2). In het interieur vallen de bouwhistorische waarden samen met de architectuur historische waarden. Hier is sprake van een positieve cultuurhistorische waarde (woonkamer/keuken in het woongedeelte, de keukens in Stal 1), maar verder van indifferente waarden (cat. 3). Nadere uitwerking van een aantal onderdelen met toetsing aan gaafheidscriteria

Bouwmassa: categorie 1

De Hoge Sluis is een fraaie boerderij die door haar ligging en gaaf gebleven hoofdvorm een goed voorbeeld van een uitgebreide agrarische bouwmassa vormt. De daken van de verschillende onderdelen zijn gaaf bewaard gebleven. Categorie 1 is op zijn plaats.

Exterieur: categorie 2

Het exterieur van Appeldijk 1 heeft een verzorgde vormgeving; dit geldt zowel het 18e-eeuwse deel als het laat 19e-eeuwse deel. Bij geen van beide onderdelen is echter sprake van een hoge uniciteit. De gaafheid is redelijk hoog: er zijn diverse wijzigingen aan de gevels aangebracht, die echter in de meeste gevallen redelijk goed passen bij de authentieke uitstraling. Niettemin is een waardering in categorie 2 op zijn plaats.

Constructie: categorie 1 en 1 à 2

De constructie van het pand dateert voor het grootste deel uit de bouwtijd (18e eeuw) voor wat betreft het woongedeelte resp. uit de 19e eeuw (stallen en vermoedelijk kap woongedeelte). Het meest interessant is de genoemde kap van het woongedeelte, die een ongebruikelijke vorm heeft (cat. 1). De kap van de stallen is gaaf en verzorgd van vormgeving, maar is van een meer gebruikelijke type (cat. 1 à 2).

Interieur: categorie 2 en 3

In het interieur van het pand is weinig van waarde bewaard gebleven. Het zijn de woonkamer/keuken in het woongedeelte en de tweede keuken in Stal 1 die een positieve interieurwaarde representeren (cat. 2). Voor het overige is er geen sprake van interieurwaarden.

Waarden vanuit de gebruikshistorie (gerelateerd aan het object van onderzoek)

Het pand is als boerderij gebouwd en heeft deze functie tot de dag van vandaag behouden. Vanuit deze gebruikshistorie is er geen sprake van bijzondere cultuurhistorische waarden; indifferente waarden, categorie 3.

Conclusie

De Hoge Sluis, Appeldijk 1 heeft een rijksmonumentale status en kan bogen op een vrij rijke bouwgeschiedenis. Er zijn diverse cultuurhistorische waarden bewaard gebleven.

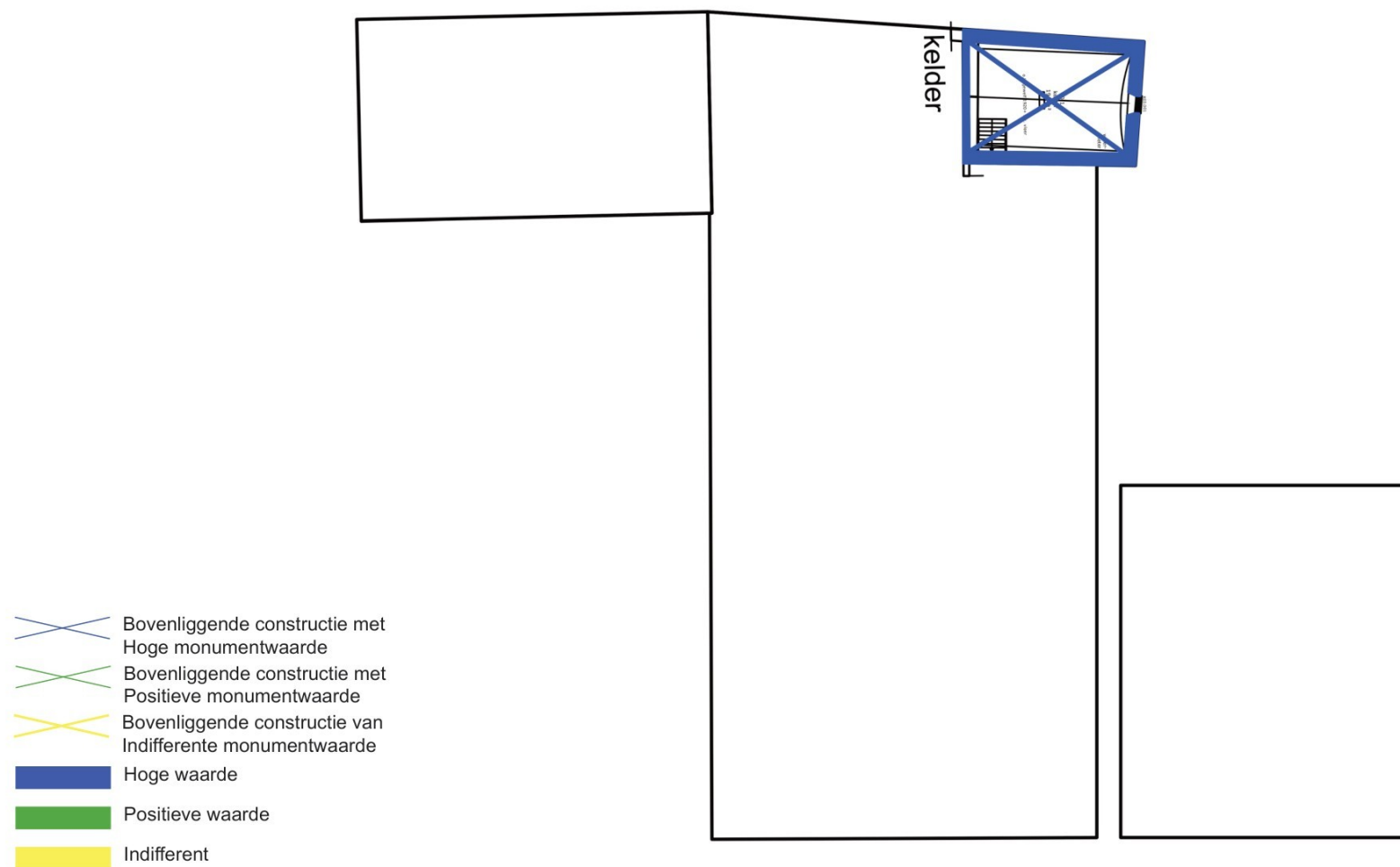
Als het meest waardevol kan benoemd worden:

- het onderdeel zijn van de Heerlijkheid Mariënwaerd
- de ligging
- de massavorm
- de gevels
- de constructie van het dak van het woongedeelte

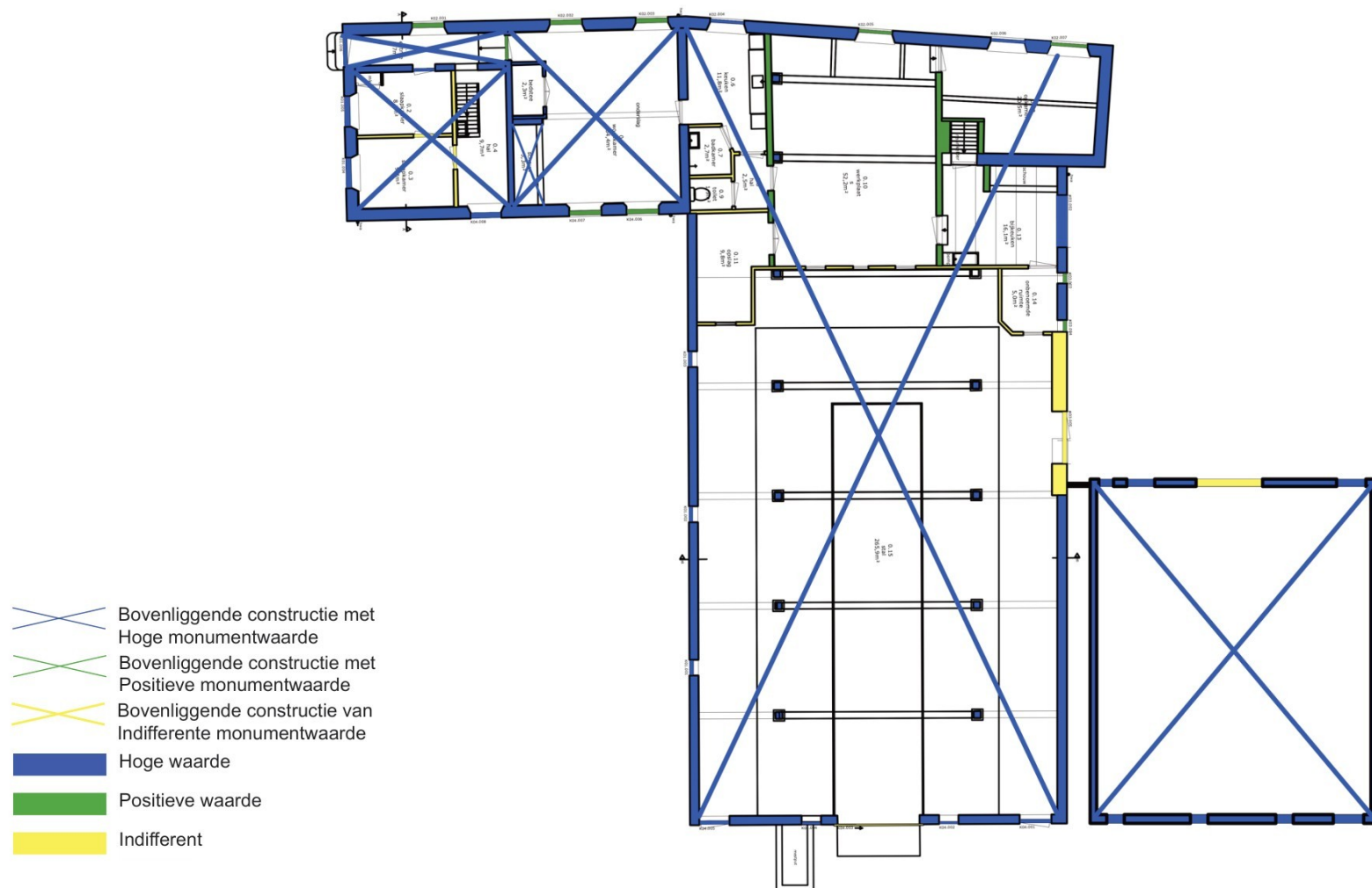
Positieve waarden kunnen gekoppeld worden aan:

- de overige constructies
- enige interieurs en interieuronderdelen

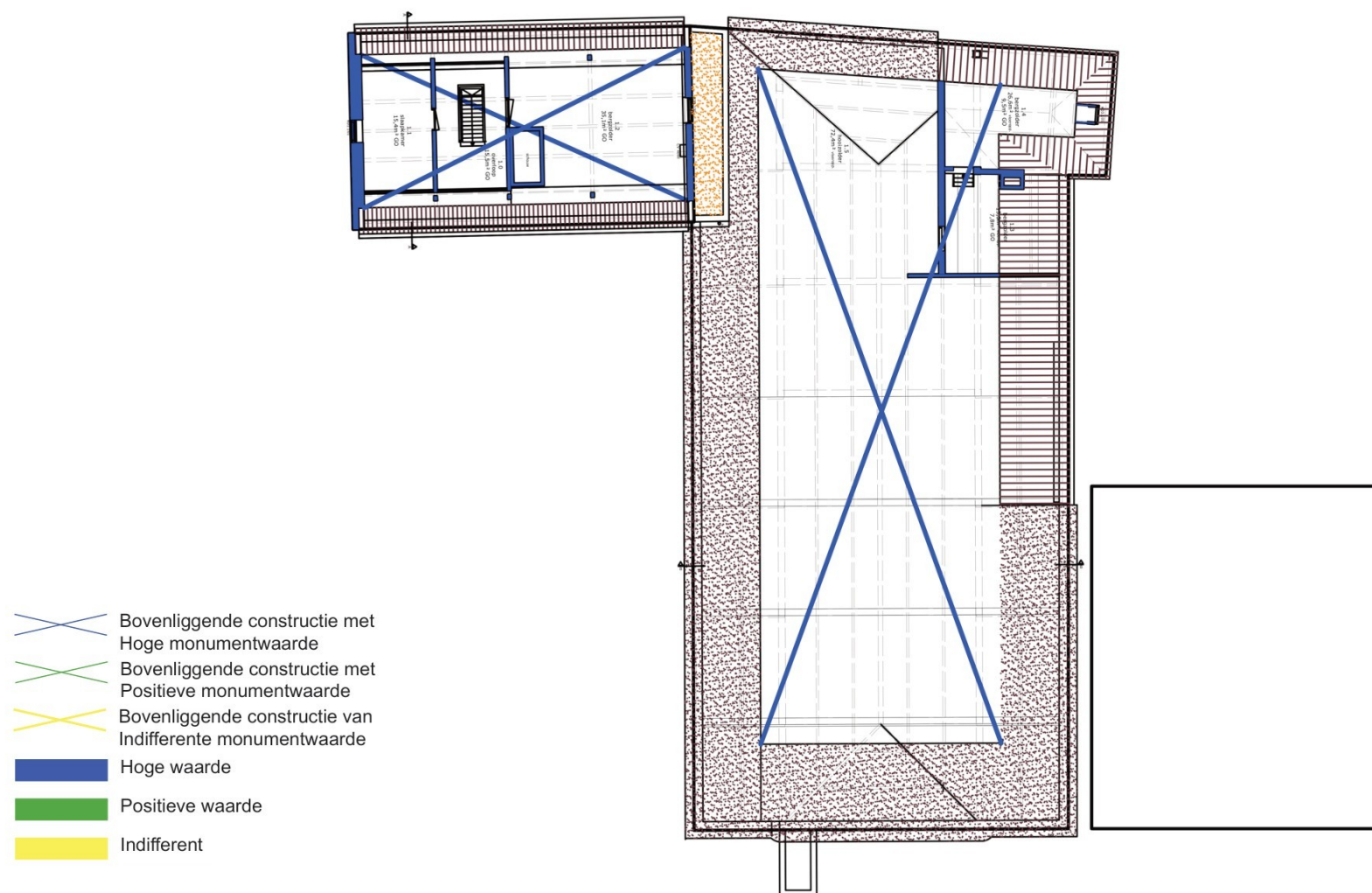

Afbeelding 32. Plan waardestelling kelder verdieping

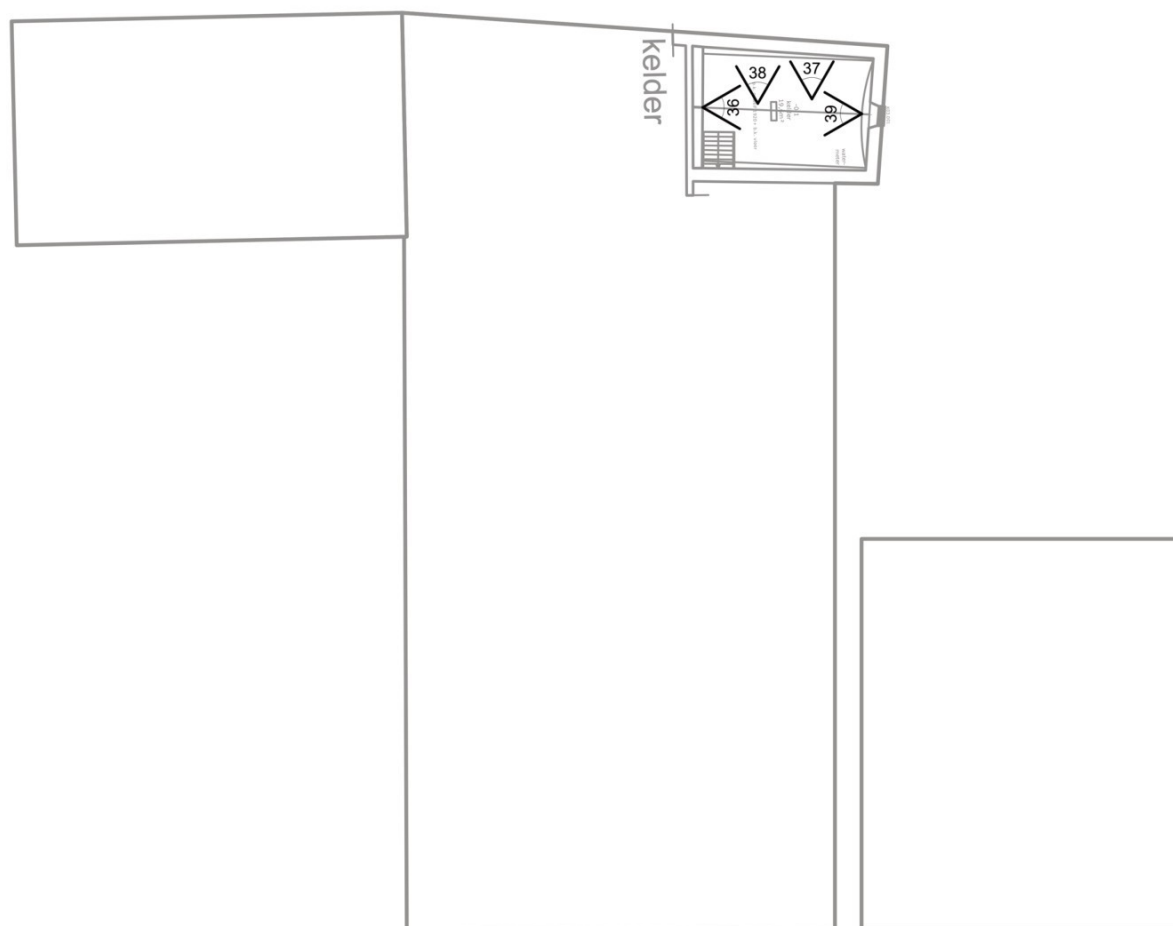
Afbeelding 33. Plan waardestelling begane grond

Afbeelding 34. Plan waardestelling eerste verdieping

FOTODOCUMENTATIE

Afbeelding 35. Plan met aanduiding locatie foto's kelder verdieping

Afbeelding 36. Ruimte -0.1. Het gewelf bestaat uit een gepleisterd en geveerd metselwerk. Pleisterwerk en verflagen brokkelen af. De ruimte is toegankelijk met een trap. Er is een raam K03.001, dat zich in de achtergevel bevindt.

Afbeelding 37. Ruimte -0.1. De vloer van de kelder is samengesteld uit estrikken.

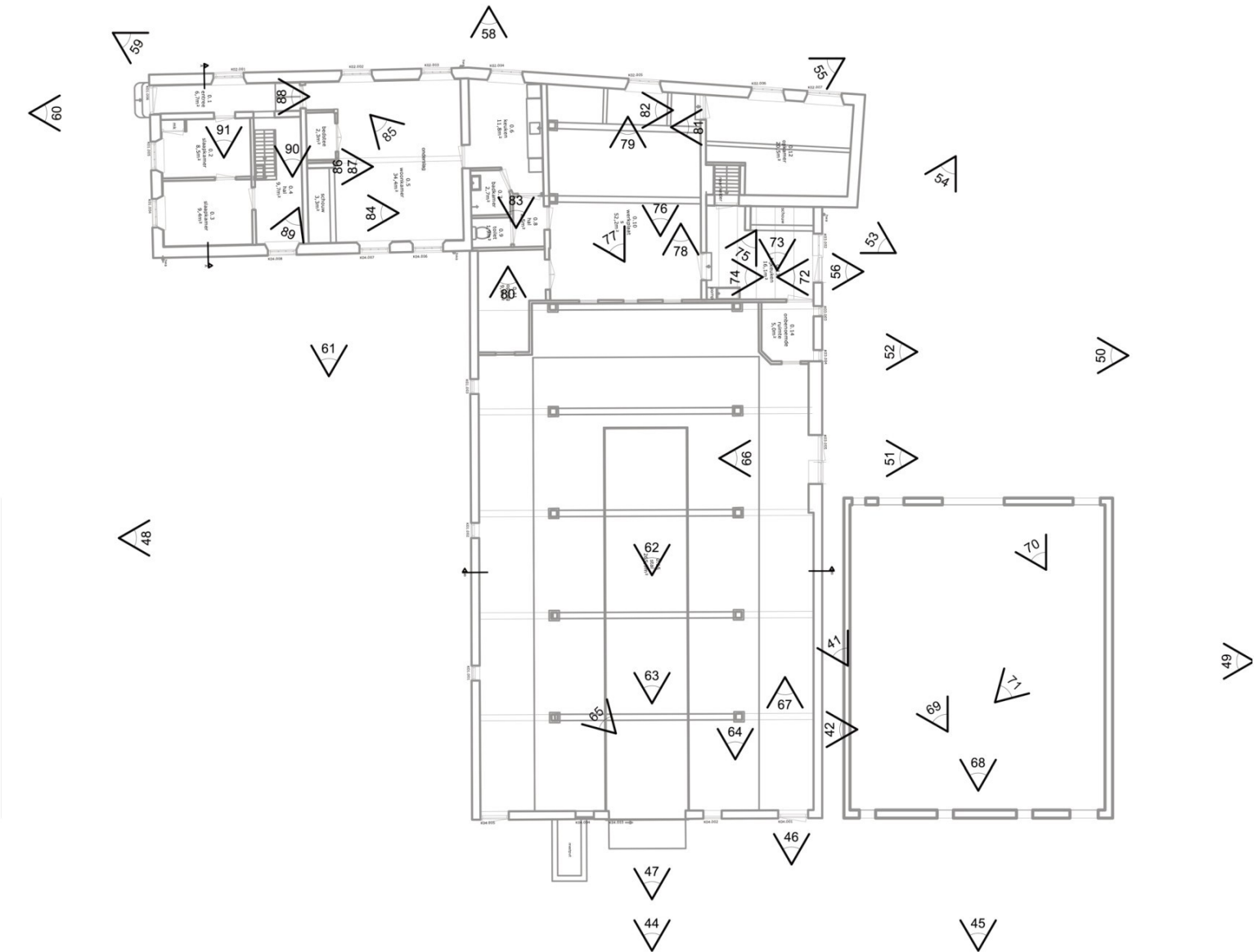

Afbeelding 38. Ruimte -0.1. Detail foto van de verschillende verflagen op het gewelf van de kelder. Merkwaardig is de middenblauw afwerking.

Afbeelding 39. Ruimte -0.1. De trap die ingang verleend aan de kelder is ingestort, de trap leidt naar de bijkeuken, ruimte 0.13.

FOTODOCUMENTATIE

Afbeelding 40. Plan met aanduiding locatie foto's begane grond

Afbeelding 41. Zijwand van Stal 1 in de gang tussen Stal 1 en 2, waar verschillende types baksteen zichtbaar zijn. Het blijkt dat het middelste gedeelte van de muur uit hergebruikt en oudere baksteen gemaakt is.

Afbeelding 42. Zijwand Stal 1 met duidelijk verschillende bakstenen, met een verscheidenheid aan afmetingen. Het oudste gedeelte van de wand dateert van 1802.

Afbeelding 43. Rechter zijgevel van Stal 1 en Stal 2. De twee stallen hebben dezelfde vormtaal en architectonische kenmerken. Toch werden ze niet gelijktijdig gebouwd: op de plaats van stal 1 bestond reeds in (of voor) de 18de eeuw een stal. Stal 2 dateert in zijn geheel uit 1893.

Afbeelding 44. Achtergevel van Schuur 1, in deze vorm uit 1893, maar met latere wijzigingen zoals de schuifdeur en links ervan de doorbraak voor een gierkelder. Dit is in 1983 uitgevoerd toen ook de breedte van doorgang van de poort werd vergroot. Bij deze ingreep werden ook de gietijzeren ramen naar buiten verplaatst.

Afbeelding 45. De achtergevel van Stal 2 is vrijwel geheel on oorspronkelijke staat. Tussen de linker vensters – die dichtgezet zijn met plaatmateriaal – heeft wel een grote sparing gezeten die weer dichtgezet is.

Afbeelding 46. Detail schuur 1. Deur in de rechterhoek, Rechter zijgevel Stal 1. De deuropening werd aan de binnenzijde dichtgemetseld in 1983.

Afbeelding 47. Grote poort in Stal 1. Deze poort is van een latere fase en vervangt volgens de tekeningen een houten deur.

Afbeelding 48. De rechter zijgevel van Stal 1, gedeeltelijk bedekt met klimplanten waardoor een deel van de gevel niet zichtbaar is. Aan de onderkant van de wand is zoutuitbloei waarneembaar, maar de gevel is vrijwel authentiek (1893).

Afbeelding 49. Linker zijgevel van schuur 2, met originele stalen ramen, waterslagen uit gepleisterde baksteen. Deze ramen verschillen van de meeste ramen in de boerderij, aangezien ze van gietijzer zijn en niet van hout. De onderzijde van de wand vertoont zoutuitblaoi wat normaal is voor de functie van het gebouw.

Afbeelding 50. Linker zijgevel van Stal 1 samen met voorgevel van Stal 2. De linker hoek van Schuur 1 werd veranderd volgens de geveltekeningen en plannen in 1983. Het rechtergedeelte van schuur 1, zou het oudste gedeelte van de gebouwen zijn. De voorgevel van Stal 2 is gewijzigd: de latei van de poort is vernieuwd en vertoont zware scheuren. Van de twee ramen die op de tekeningen staan, is er één niet meer aanwezig.

Afbeelding 51. Detail nieuwe deur in Linker zijgevel van Stal 1. De compositie van deur en raam is overgenomen van reeds bestaande deuren en ramen in de gevel, K03.002. Dit vond plaats in 1983.

Afbeelding 52. Ramen in Achtergevel van Stal 1, Waar de twee ramen een verschillende vensterbank hebben, rechts K03.004 en links K03.003. Het linker venster is oorspronkelijk, het rechter is later ingebroken.

Afbeelding 53. Hoek detail tussen het uitstekend gedeelte van de Linker zijgevel Stal 1. Wat hier opmerkelijk is, is de naar beneden uitlopende schuine van de muur (zoals aangeduid op de afbeelding). Men kan hier ook een duidelijk de koude naad zien tussen de twee delen van Stal 1. Het oudste gedeelte dateert uit de 18de eeuw.

Afbeelding 54. Verbinding tussen stal 1 en stal 2, waar een houten wand de gang tussen de twee gebouwen afsluit.

Afbeelding 55. Voorgevel van het woongedeelte in Stal. In 1947 werd een bouwvergunning opgesteld voor het vervangen van de basis van de wand. De effectieve uitvoering vond vermoedelijk pas plaats in 1983.

Afbeelding 56. Detail van deur met zijn bijzondere ijzeren dorpel in de linker zijgevel van Stal 1; deur K03.002.

Afbeelding 57. Linker zijgevel van de woning die doorloopt tot boven het dak van Stal. Deze is in één keer tot stand gekomen. Opmerkelijk zijn de vlechtingen van de tuitgevel.

Afbeelding 58. Aansluiting van Woning op Schuur 1, zichtbare verschillen in bakstenen, waar een opening dichtgezet is (vermoedelijk een deuropening). Boven het rode kader loopt het metselwerk wel door en lijkt er dus geen sprake van een bouwphase.

Afbeelding 59. In de voorgevel van de woning die langs de entreehal loopt zien we de grote raamopeningen, die in hun huidige grootte zeker niet origineel zijn. Rechts de overgang naar de entreegevel (Rechter zijgevel).

Afbeelding 60. Voordeur van de woning. Deze Rechter zijgevel is grotendeels onveranderd gebleven sinds de bouw in de 18e eeuw. Alleen de roeden van de ramen zijn nieuw en kloppen wat verhoudingen betreft ook niet helemaal.

Afbeelding 61. Achtergevel van de woning die verbonden is met Stal 1. Grotendeels bedekt met klimplanten waardoor de helft van de gevel minder goed zichtbaar is. De grote ramen aan de rechterkant van de gevel blijken van een latere fase te dateren; mogelijk zijn de ramen verbreed en verhoogd ten opzichte van de oorspronkelijke vensters. Boven deze ramen zijn er ook recente mortel reparaties.

Afbeelding 62. Interieur Stal 1, die als koeienstal werd gebruikt. Ruimte 0.15. De huidige betonnen vloer werd in pas 1983 gebouwd om gebouw weer te laten voldoen aan de nieuwe eisen.

Afbeelding 63. Dakspant van Schuur 1, in goede staat. Ruimte 0.15. de indrukwekkende constructie dateert vermoedelijk uit de 19e eeuw, hoewel zelfs een 18e-eeuwse datering nog wel denkbaar is. De constructie is gaaf bewaard.

Afbeelding 64. Detail dakspant Stal 1. Hier ziet men mooi de verbinding van de ankerbalk met de gebintstijl door een doorstekende pen- en gatverbinding met wiggen. De gebintbalkschoor is met een gepende pen- en gatverbinding bevestigd aan de ankerbalk en gebintstijl

Afbeelding 65. De vloer en basis van de kolommen in de stal werden in 1983 gewijzigd om de koeienstal aan de nieuwste eisen te laten voldoen.

Afbeelding 66. Interieurbeeld van de linker zijgevel van Stal 1 die gewijzigd is in 1983. Deur K03.005. Er is een dikte verschil merkbaar tussen de bestaande muur en de nieuwe invulling.

Afbeelding 67. Ruimte 0.15, sfeerbeeld dat de functie van de stal mooi weer-geeft.

Afbeelding 68. Stal 2 met een asymmetrisch dakspant. De ruimte is opgesplitst in drie traveeën. De gebinttussenstijlen zijn verbonden aan de tussenbalk en gebintbalkschoor door pen- en gatverbindingen met houten nagels.

Afbeelding 69. Beeld interieur Stal 2. Op de tussenbalken ligt er een dwarse balklaag die de hergebruikte houten deuren en luiken ondersteunt om zo een vloer te creëren.

Afbeelding 70. Raamopening boven poort in Linker zijgevel van Stal 2 is dicht gemetseld. De deuropening werd ook vergroot waardoor er scheuren zijn ontstaan boven de latei.

Afbeelding 71. Vloer van eerste verdieping in stal 2, bestaat uit houten poortdeuren. Deze liggen op houten balken die opgelegd zijn op de wanden van de stal.

Afbeelding 72. Inkom stal 1, in bijkeuken met links de inkom, rechts de deur naar ruimte 0.14, op historische plannen wordt die ruimte de paardenstal genoemd.

Afbeelding 73. Schouw in bijkeuken, ruimte 0.13. De schouw is samengesteld uit een houten schouwlijst ondersteund door een gepleisterde bakstenen wand.

Afbeelding 74. Deur die ruimte 0.13 en 0.10 verbindt. Met hier ook een ijzeren dorpel, vergelijkbaar met afbeelding 54.

Afbeelding 75. Ruimte 0.10 bezit ook over een waterpomp. Gelegen in de linkerhoek naast de deur die naar ruimte 0.13 leidt.

Afbeelding 76. Ruimte 0.10 de werkplaats, trapje verbindt deze ruimte met ruimte 0.12, de opkamer. De vloer is samengesteld uit estrikken.

Afbeelding 77. Ruimte 0.10, de wand die zich achter de kolommen bevindt is in een latere fase gebouwd (1983) om ruimte te maken voor de keuken. De vloer is samengesteld uit estrikken. Dit zou een oorspronkelijke vloerafwerking van de gangpaden geweest kunnen zijn die in de stal verder verwijderd is.

Afbeelding 78. Boven de deur van ruimte 0.13 naar 0.10, is een plafond afwerking die bestaat uit hergebruikte houten luiken.

Afbeelding 79. Ruimte 0.10, de ladder leidt naar de bergzolder op de eerste verdieping.

Afbeelding 80. Ruimte 0.11, het raampje geeft uit naar ruimte 0.15. Het ijzeren raam is gelijkaardig aan de ramen die in Ruimte 0.10 voorkomen. Deze wand is niet ingetekend in de plannen van 1983 dit zou een latere invulling kunnen zijn. Het zou ook deel kunnen zijn van de aanpassingen in 1983, toch lijkt de uitvoering eerder op een uitvoering voor 1983 te wijzen dan erna. Vermoedelijk zal deze situatie toch in 1983 zijn ontstaan.

Afbeelding 81. Ruimte 0.12. De houten balkenstructuur is in zeer slechte staat, meerdere balken zijn beschadigd en de vloer is deels ingestort. De te licht gedetailleerde onderslagbalk en kalklaag zijn vermoedelijk van hergebruikte balken gemaakt.

Afbeelding 82. Aansluiting kapconstructie met de voorgevel. Hier gebeurt van alles dat niet direct verklaarbaar is. Het meest waarschijnlijk is dat de gevel reeds bestond (midden 18e-eeuws) toen de kapconstructie werd geplaatst (einde 19e eeuw). Toen later (in de 20e eeuw – vooralsnog 1983, maar vermoedelijk al veel eerder) een vloer werd geplaatst, werden balken van elders hergebruikt. Aangezien deze te kort waren, werden deze aangelegd.

Afbeelding 83. Ruimte 0.06, de keuken, deze ruimte staat niet getekend op de plannen van 1983, maar zal wel rond die tijd tot stand gekomen zijn. Dit is ook merkbaar aan de interieurafwerking.

Afbeelding 84. Schouw in ruimte 0.05, de woonkamer met originele tegels en ijzeren haardplaat. Details van de afwerking van de schouw, afbeelding 80a en 80b (aangeduid op afbeelding).

Afbeelding 85. Ruimte 0.05, de deur leidt naar ruimte 0.06. De vloerbekleding (laminaat) van de woonkamer is van recente datum. Het vloerpeil blijkt verhoogd te zijn ten opzichte van de oorspronkelijke hoogte van de kamer. De ramen aan de rechter kan zijn ook van een latere fase.

Afbeelding 86. Detail verflagen schouw in de woonkamer, ruimte 0.5. De schouw was volledig gehout, de latere lagen variëren tussen lichte en donker groene lagen, beige en witte lagen en ook een bordeaux verflaag.

Afbeelding 87. Detail houting schouw in de woonkamer, ruimte 0.5 (woonkamer) de woonkamer. De houting vertoont een rossige kleur en zweemt naar mahonie.

Afbeelding 88. Ruimte 0.01, gang en toegang van de woning. Deze gang was in de oorspronkelijke plannen langer maar werd ingekort om ruimte 0.05 groter te maken.

Afbeelding 89. Ruimte 0.04, ruimte onder de trap. Deze ruimte lijkt nog een origineel raam te hebben. Ook is het ventilatie luikje in het raam merkwaardig. De opgeklampte houten deur zou uit de 18de of 19 eeuw kunnen dateren.

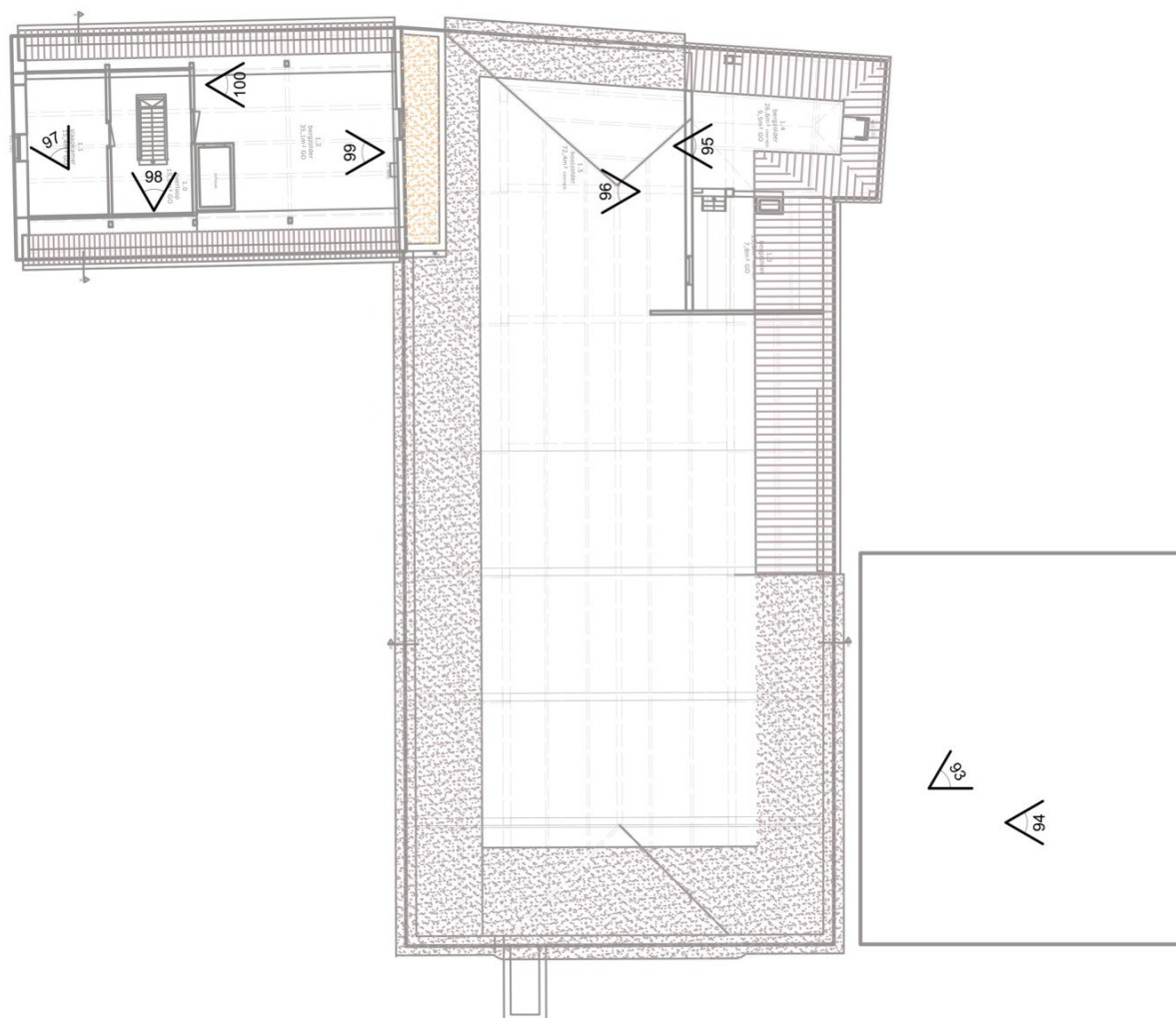
Afbeelding 90. Ruimte 0.04. Onder deze ruimte zou een kelder zijn, die toegankelijk was via een luik in de vloer. Deze is vandaag niet meer zichtbaar (aangeduid op foto). De houten trap dateert vermoedelijk van na de oorlog.

Afbeelding 91. Deur van ruimte 0.02 naar 0.01. Deze opgeklampte houten deur lijkt origineel te zijn (18e-eeuwse).

FOTODOCUMENTATIE

Afbeelding 92. Plan met aanduiding locatie foto's eerste verdieping

Afbeelding 93. Dakspant van stal 2. De dichtgemetselde raamopening en scheuren boven de poort opening zijn duidelijk zichtbaar.

Afbeelding 94. Dakspant Stal 2. De windveren verbinden het spantbeen met de gordingen. De elementen zijn met gespijkerd. De trekplaat is gepend.

Afbeelding 95. Bergzolder, ruimte 1.3, de trap leidt naar ruimte 1.4. Men kan hier ook waarnemen dat de dakstructuur van de stal doorloopt naar de volgende ruimte.

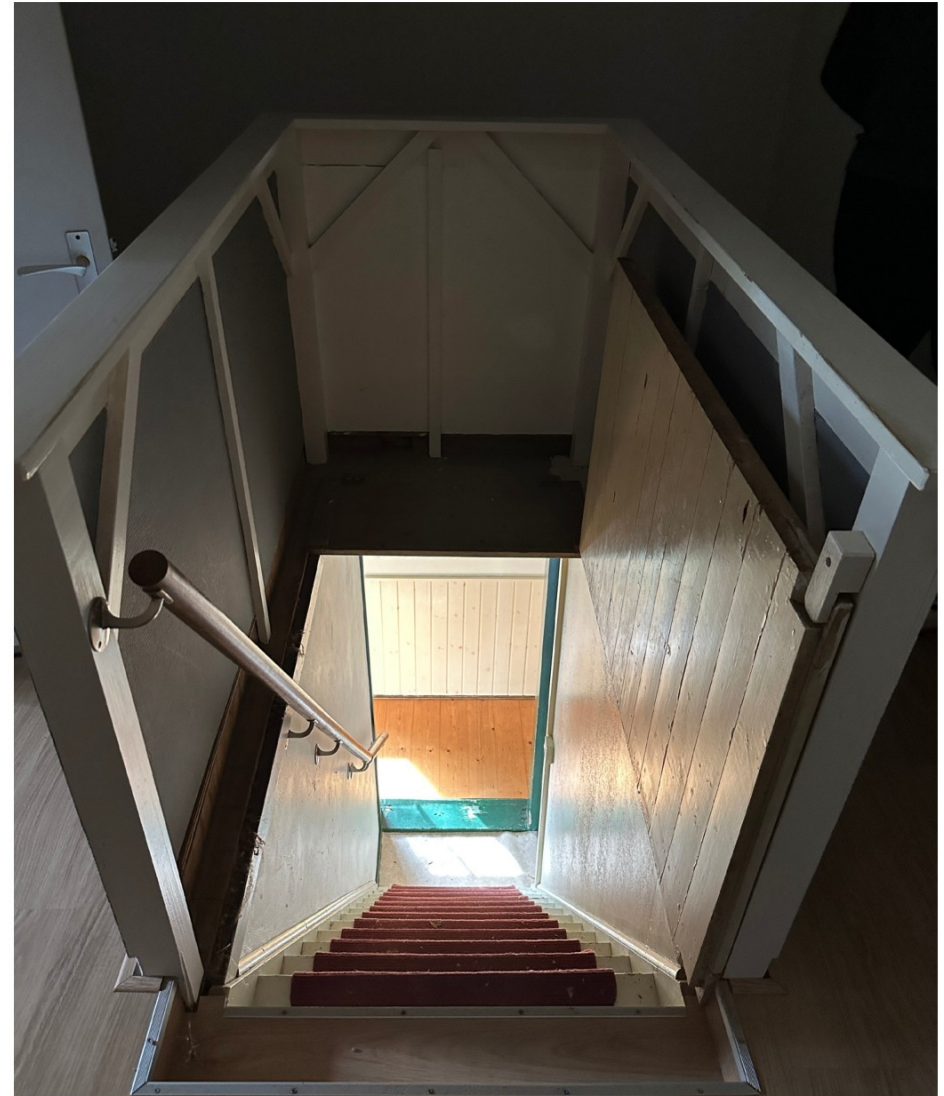

Afbeelding 96. Bergzolder, ruimte 1.4, deze ruimte bevindt zich boven ruimte 0.12. De ruimte is vanwege de slechte staat van de vloerconstructie niet te betreden. Het spant is zeer licht gedimensioneerd.

Afbeelding 97. Slaapkamer 1.1, met een recente interieur afwerking en vernieuwd raam.

Afbeelding 98. Ruimte 1.0, deze trap is de verbinding tussen het gelijkvloers en de eerste verdieping van de woning. De trap dateert uit de 20ste eeuw. De trap kon oorspronkelijk gesloten worden door een luik die rechts van de trap zichtbaar is. Dit luik kan vandaag niet meer gesloten worden door de trapleuning die dus later geplaatst werd.

Afbeelding 99. Bergzolder, ruimte 1.03. Zolderruimte met gepleisterde bakstenen rookgasafvoer van de leefruimte. De zolder bestaat uit vier traveeën. Het dakspant heeft een vrij unieke compositie, zie detail Afbeelding 95.

Afbeelding 100. Bergzolder, ruimte 1.2. De compositie van de gebintbalkschoor, overstekerschoor en spantbeen komt niet vaak voor. De ankerbalk en jukbeen zijn in een halfhoutse overkeping met elkaar verbonden.

BRONNEN

LITERATUUR

- G. Berends, Historische houtconstructies in Nederland, Arnhem 1996.
- Sabine Broekhoven, Chris Kolman, Ben Olde Meierink, Ronald Stenvert, Marc Tenten, Monumenten in Nederland: Gelderland, Zwolle 2000.

SITES

- 'Boerderij, Marienwaerd Appeldijk 1, 4153 RV te Beesd'
- Site Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/530037>, geraadpleegd 27 oktober 2023.